

KULTÚRNY PROFIL DETSKÉHO ČITATEĽA

Správa zo záverečnej etapy dlhodobej sociologickej štúdie
Stav a úroveň čítania v Slovenskej republike 2003 – 2012

Peter VALČEK

V roku 2003 reagovalo Literárne informačné centrum na výsledky medzinárodných výskumov *kvality* čítania PIRLS (desaťroční žiaci) a PISA¹ (pätnásťroční stredoškóľáci), ktoré, žiaľ, vyzneli pre obe cieľové skupiny veľmi nepriaznivo, dlhodobou štúdiou kultúry čítania a čitateľskej kultúry **a)** vlastnej konštrukcie, **b)** navyše komplexne zameranou na desaťročné deti, stredoškóľákov a j dospelú populáciu; neskôr aj v prepojení na štruktúru voľného času mládeže, jej vzťah k látkovým aj nelátkovým závislostiam a k politickému extrémizmu.

Ukázalo sa, že situácia v kultúre čítania na Slovensku, analyzovaná metodikou vychádzajúcou dôsledne z reálnych domácich podmienok a z kultúrnych kritérií nie je ani pri najčernejšom pohľade taká *vážna*, ako sa ju pokúšajú vykresliť riešitelia uvedených dvoch projektov.

Cieľom štúdie PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) je „opakované zisťovanie úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov 4. ročníka základných škôl. Toto obdobie školskej dochádzky je dôležitým medzníkom, pretože sa predpokladá, že žiaci v tomto období už zvládli techniku čítania a začínajú využívať čítanie na svoje ďalšie vzdelávanie. Vzhľadom k tomu, štúdiá PIRLS skúma viaceré úrovne porozumenia textov rozličného typu. Významnou súčasťou štúdie je tiež sociologické skúmanie domáчих a školských podmienok vplyvujúcich na čitateľskú gramotnosť“.²

Poslednou vetou autorky citátu nevdojak prezrádzajú jednu z podstatných stránok problému: Nekritické a vyslovene nenáležité/nevedecké kríženie kulturologicko-antropologických a *pedagogických* hľadísk v konštrukcii oboch výskumov (skôr *previerok*) – PIRLS a PISA. Prečo je to tak, a prečo zároveň náš výskum, ktorý sa stretol naozaj s veľmi vrelým prijatím verejnosti aj médií, touto stručnou správou končí, vystihol zrejme (budúcnosť ukáže ako presne) docent Ondrej Kaščák: „*Siahnuť na PISU, na túto posvätnú kravu, sa nenosí. Pritom je zjavné, že nevznikla z objektívne vedeckých či odborných pohnútok. Je lapidárnym nástrojom globálnej politickej a ekonomickej agendy OECD [...].*

¹ Programme for International Student Assessment

² Obrancová – Heldová – Lukačková – Sklenárová: *Čitateľská gramotnosť žiakov 4. ročníka – výsledky medzinárodnej štúdie PIRLS*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav 2001. ISBN 80-85756-85-4
<http://www2.statpedu.sk/buxus/docs/Publikacia.pdf>

Testovanie žiakov v situácii všeobecného vzdelávania prebieha v rámci PISA paradoxne »z pohľadu požiadaviek trhu práce«. Preto sa k jej výsledkom vyjadrujú najmä zamestnávatelia.“³

Kaščák na rovnakom mieste cituje aj reakcie nemeckej odbornej verejnosti na výrazný prepad/neúspech Nemecka v testovaní PISA: „Neanalyzuje sa napríklad, prečo sa po neúspechu »národa básnikov a mysliteľov« v roku 2003 Nemecko zlepšilo v meraní PISA a j bez reformy univerzitnej prípravy učiteľov.“

Oceňujem, že denník Pravda dal týmto názorom priestor. No už 11. Marca 2011⁴ komentátor Milan Čupka napráva reputáciu denníka a bije na poplach: „Ako však skutočne pôsobí (ne)čítanie beletrie na slovenskú omladinu? [...] Veľmi pozorne pripravený a vyhodnocovaný prieskum PISA testoval pätnásťročnú populáciu vo všetkých členských štátoch OECD, ako aj v niektorých ďalších krajinách“ [vrátane Iránu, Kuvajtu, Maroka a Belize – P. V.].

„Čerství držiteľia slovenských občianskych preukazov“ dopadli „v teste, ktorý zisťoval, ako vedia prečítané a naučené uplatniť v reálnom živote, podpriemerne.“⁵

K tomu treba poznamenať:

1. Predovšetkým – hodnotenie kultúry čítania na základe čítania/nečítania beletrie, to je úroveň prvej polovice 19. storočia. Je nesporné, že desaťročné dieťa či stredoškolač orientovaný na literatúru faktu (jedno, či historickú, alebo prírodovednú) je minimálne takým náročným čitateľom, ako nadšenec pre zošitového L. N. Tolstého, či pre romány Georges Simenona, Connana Doylea alebo Karla Maya. To isté sa týka dospelých populácie.

2. Ak chceme zároveň tvrdiť, že „beletriu číta pravidelne len 18 percent pätnásťročných Slovákov“⁶ a vyvodzovať z toho stav kultúrnej katastrofy, potom si položíme otázku, či tých istých, alebo iných 18 percent stredoškolákov chodí zároveň pravidelne do divadla, na koncerty, na výstavy. Odpoveď znie „nie“ – dokonca ani moderné kiná nemajú takú návštevnosť.

3. Napokon, čo znamenajú slová: *čítať pravidelne*?

V našom výskume *Stav a úroveň čítania v SR (2003 – 2012)* sme sa venovali najmä skupinám detí, mládeže a dospelých, ktorí na jednej strane čítajú denne (extenzívny čitateľ) a, na druhej strane, nečítajú vôbec (nečítajúci). Hodnotili sme paritne čítanie beletrie, čítanie literatúry faktu a čítanie odbornej literatúry s profesionálnou motiváciou.

Pri onom, tak dôležitom, *čítaní* beletrie sme dlhodobo získavali takéto výsledky:

STREDOŠKOLÁCI 2007 – 2011 ■ FREKVENCIA ČÍTANIA KRÁSNEJ LITERATÚRY			
%	2007	2009	2011
Každý alebo takmer každý deň	6,8	7,7	7,8
Asi raz do týždňa	9,8	11,6	11,2

Rastie teda frekvencia extenzívneho čítania beletrie, aj čítania občasného (cca raz v týždni, napríklad cez víkendy). V roku 2011 bolo medzi takýmito, povedzme *pravidelnými*, čitateľmi 19% stredoškolskej populácie. Keď k tomu pripojíme extenzívnych čitateľov literatúry faktu a odbornej literatúry, dostaneme sa (po vylúčení prekrývania sa

³ Kaščák: *PISA: Nová globálna modla?* – Pravda, 11. 12. 2010, s. 47

⁴ Čupka, M. *Čítať je dôležité. Pochopiť dôležitejšie.* Pravda-Víkend, 11.3.2011, s. 20 – 23

⁵ Tamtiež, s. 20

⁶ Tamtiež, s. 21

skupín) k číslu **32%**. Kde je tu nejaký/akýkoľvek dôvod na príslovkové spochybnenie: „len 32%“?...

Podobná, takmer rovnaká je dlhodobá situácia úhrnu uvedených ukazovateľov aj v dospeléj populácii.

Viac ako 50% desaťročných detí deklaruje dlhodobu (od roku 2005) extenzívne čítanie, čo súvisí aj s tým, že *čítanie* je vyučovacím predmetom v škole. Ale len 5% si pre seba nečíta vôbec (štvrtákov totiž škola vedie k tomu, aby doma nacvičovali čitateľské kompetencie aj čítaním nahlas, čo je v tejto vekovej skupine osobitná kategória – *pozri nižšie*).

Keď nie som v škole, čítam si sám pre seba		
%	2005	2012
Každý deň	51,7	52,2
Raz, dva razy za týždeň	35,3	31,8
Raz, dva razy za mesiac	9,3	11
Nikdy, či takmer nikdy	3,7	5,1

Zároveň **52,4%** desaťročných detí deklaruje, že **čítanie považuje za zábavné** – len **5,8%** si myslí, že *čítanie je nuda* a len **25,5%** detí číta doma iba vtedy, ak je to domáca úloha zo školy.

Len **14,4%** detí sa v dotazníku vyjadrilo, že knihy ich *veľmi nezaujímajú a radšej sa zabavia inak* – ale **až 44,1%** má **opačný** názor.

EXPLIKÁCIA K SONDE V POPULÁCII 10-ROČNÝCH ŽIAKOV 2012

S nástupom nových komunikačných technológií (telefón, kinematografia, televízia) sa vždy šírili rôzne mýty o ich škodlivosti pre kultúrny potenciál civilizácie. Po rokoch sa vždy v praxi ukázalo, že problém, ak aj vznikol, bol spravidla niekde inde.

Výskum *Stav a úroveň čítania v SR 2003 – 2012* bol od začiatku motivovaný úsilím získať čo najpresnejšie empirické údaje o týchto otázkach takpovediac *už vopred*.

Najcitlivejším, a aj najzaujímavejším demografickým segmentom v tejto oblasti sú pochopiteľne deti a stredoškolská populácia.

Informáciu o primárnom vzťahu desaťročných detí (t.j. ešte nie *zrelých* čitateľov) k čítaniu poskytol súbor odpovedí na otázky spojené **s frekvenciou**

- a) čítania nahlas mimo školy,
- b) čítania pre seba samého mimo školy,
- c) výskytu potreby podeliť sa o zážitky z čítania
 - 1) s priateľmi,
 - 2) s rodičmi,

a to vo voľnom čase mimo školy, a zároveň **na pozadí iných komunikačných činností** (sledovanie televízie či videa, komunikácia s priateľmi mailom alebo prostredníctvom mobilného telefónu, spôsob využívania internetu na vzdelávanie sa, alebo, naopak, vyhľadávanie *on-line* hier, najmä tam, kde hrozí vznik nelátkovej závislosti).

Ukazuje sa, že napriek rôznym posunom v dennom režime detí oproti minulosti, klasické čítanie si udržuje pomerne pevné miesto v každodennej kultúre. A to hlavne v kontexte zistení, že *nie* elektronické médiá *berú* knižnej kultúre čitateľov, ale **na-**

opak knižná kultúra vytvára v civilizačnom prostredí dopyt a tlak na elektronické médiá, aby poskytovali hodnotnejšie, serióznejšie služby a produkty.

1. VŠEOBECNÉ ÚDAJE

Výskum v roku 2012 uskutočnil Útvar výskumu a štatistiky NOC v spolupráci s pôvodným gestorom, Literárnym informačným centrom, na reprezentatívne zostavenej vzorke 1 120 žiakov štvrtých tried na celom území Slovenskej republiky (1 445 v roku 2005).

Tohtoročné súbory údajov umožňujú analyzovať **vývoj** a identifikovať prípadné **trendy** v kultúre čítania desaťročných detí od roku 2005 podnes.⁷

V tradičnom demografickom delení na Západné, Stredné a Východné Slovensko podľa počtu a zodpovedajúcich veľkostí obcí reprezentovalo **západ 32,9%** (40,3%),⁸ **stred 30,5%** (25,2%) a **východ 36,5%** (34,5%) respondentov.

Chlapcov bolo vo vzorke 50,3% (51,7%), dievčat 49,7 (48,3%).

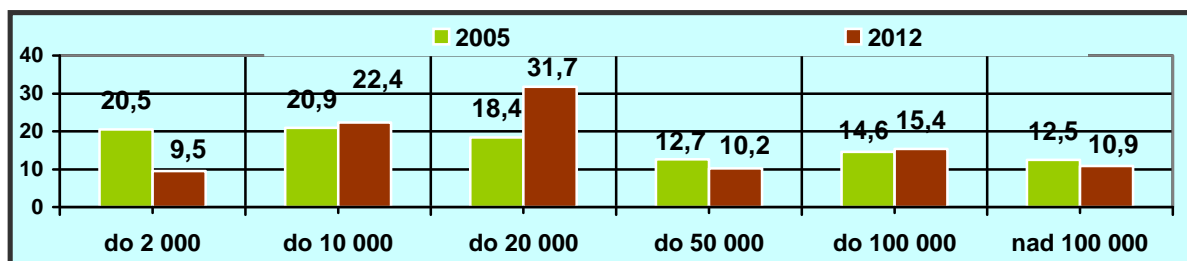
V meste žije 58,1% (50,7%) respondentov, na dedine 41,9% (49,3%).

Školu v meste navštevuje 74,7% (58,6%) žiakov, na dedine do školy chodí 25,5% (41,4%) – to znamená, že za vyučovaním z vidieka do miest teda dochádza 16,6% (7,9%) detí.

Vo vzorke bolo **91,3% slovenských** detí a **8,7% detí maďarskej národnosti**,^{*} čo primerane zodpovedá celkovej populácii.

Slovenčinu ako jazyk, **ktorý sa naučili prvý**, deklarovalo **93,8%** (89,5%) respondentov, **maďarčinu 6,2%** (13,4%), **rómčinu 0,9%** (0,9%).

Po slovensky doma s dospelými hovorí vždy **74,2%** (69,8%), niekedy **21,1%** (22,1%), nikdy **4,7%** (8,1%) opýtaných. **Príslušnosť respondentov k sídlam podľa počtu obyvateľstva** ukazuje graf v percentách:

KNIŽNICE: Len **1,9%** (1,9%) detí uviedlo, že nemajú možnosť navštevovať knižnicu. Takmer **21,8%** (24%) detí navštevuje knižnicu najmenej raz za týždeň, **24,7%** (29,7%) aspoň raz za mesiac, **16,8%** (16,1) zájde do knižnice najviac raz za dva mesiace **34,9%** (28%) detí nikdy nechodí do knižnice, hoci je pre ne dostupná. **Návyk navštevovať knižnicu teda v skúmanom období poklesol pomerne výrazne.**

⁷ Z psychologického hľadiska najstaršie deti; 11 roční sú už pubescenti. V roku 2005 sa uskutočnila prvá fáza výskumu v tomto demografickom segmente; výsledky sú zhrnuté v publikácii Rankov, P. – Valček, P. (2005) *Čítanie 2005 – Kultúrny profil detského čitateľa*. Bratislava : LIC

⁸ Číslo v zátvorke uvádza stav v sonde z roku 2005.

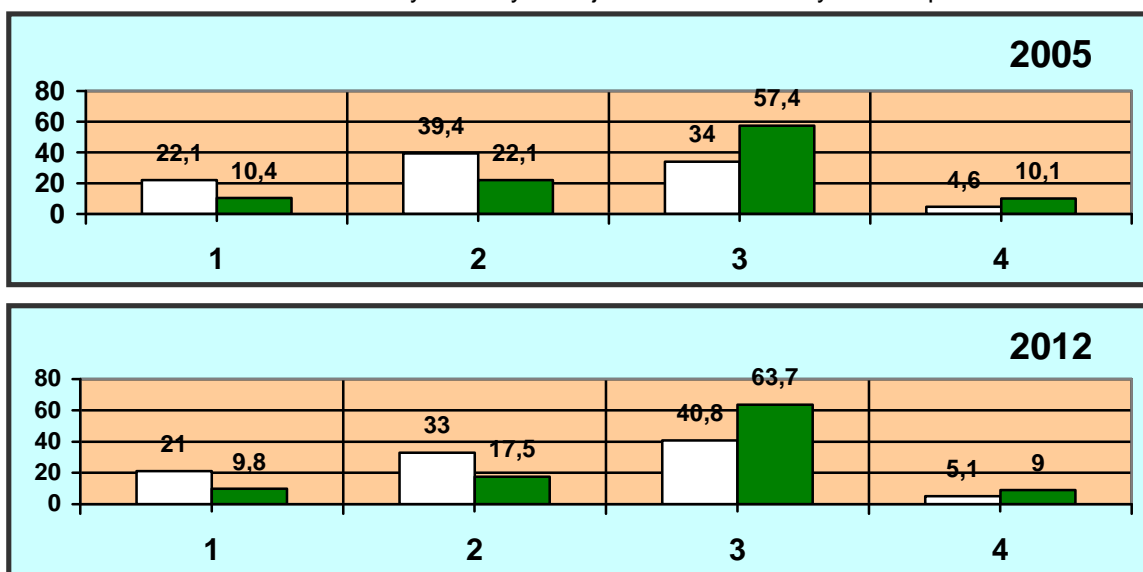
* Túto vzorku sme skonštruovali podľa demografického kľúča, a to tak, že sme dali dotazník vyplniť zodpovedajúcej vzorke detí, ktoré navštevujú školy s maďarským vyučovacím jazykom. Z hľadiska etnicity, i jazykovej kultúry širšie, ide teda o objektívny údaj.

TELEVÍZIA: Cez školský rok po návrate zo školy len **9,8%** (10,4%) detí pozerá televíziu alebo video viac ako päť hodín (čo je zo psychologického hľadiska nezdravý stav závislosti na televízii), **63,7%** (57,4%) detí strávi po návrate zo školy pri televízii jednu až dve hodiny, **17,5%** (22,1%) dve až štyri hodiny – **9%** (10,4%) po návrate zo školy **vôbec nepozerá** televíziu. **Cez prázdniny**, keď deti voľnejšie disponujú časom, strávi pri televízii päť hodín a viac **21%** (22,1%) detí, dve až štyri hodiny **33%** (39,4%), jednu až dve hodiny **40,8%** (34%) – vôbec nepozerá televíziu len **5,1%** (4,6%) z nich.

Ako uvidíme, údaj o kvantite sledovania televízie je v špecifických typologických skupinách desaťročných čitateľov zaujímavým ukazovateľom. Pre lepšie porovnanie preto uvádzame graf priemerných výsledkov celého súboru v oboch skúmaných rokoch:

Pri televízii denne strávim *

1 – 5 hodín a viac • 2 – dve až štyri hodiny • 3 – jednu až dve hodiny • 4 – nepozerám televíziu

* biela plocha = cez prázdniny a vo voľných dňoch • zelená plocha = po návrate zo školy

V grafe zreteľne vidieť **pozitívny trend** vo vzťahu detí k televízii – počet detí, ktoré cez prázdniny vôbec nepozerajú televíziu v roku 2012 mierne stúpol, naopak, výrazne klesol počet *patologických* televíznych divákov, aj divákov, ktorí strávia pri televízii dve až štyri hodiny – tieto počty sa presunuli do skupiny **sporadických divákov (1 až 2 hodiny)**.

V televízii sleduje **dobrodružné filmy 55,1%** (53,3%) detí – úplný nezáujem vyjadrilo **7,4%** (5,8%), **49,9%** (50,2%) má najradšej televízne **rozprávky** (úplný nezáujem o rozprávky vyjadrilo **9,3%** (7,8%).

Filmy o ďalekých krajinách obľubuje v televízii **33,8%** (32,8%) – naopak, **17,4%** (10%) takéto filmy neoslovujú vôbec.

Programy s pesničkami pre deti má vo veľkej obľube **14,3%** (21,4%) – takéto programy sú ľahostajné **41%** (27,2%) – treba však povedať, že programy tohto typu (napr. košická Zlatá brána) sa vo verejnoprávnej televízii prestali objavovať s niekdajšou pravidelnosťou. **Programy s modernou hudbou** však s nadšením sleduje **47,6%** (53,9%) detí – nezáujem o takéto programy zároveň vyjadrilo **13,9%** (7,8%).

Televízne súťaže s veľkou obľubou sleduje **49,1%** (47,7%) – **11,8%** (6,9%) takéto programy nezaujímajú.

Programy o krásach a pamiatkach Slovenska rado vyhľadáva **32,8%** (35,5%) – nezáujem vyjadrilo **14,9%** (9,5%) – občasný záujem vyjadrilo 34,1 (38,8%), skôr nezáujem 18,2% (16,1%). **Programy o náboženstve** s veľkým záujmom vyhľadáva **15,6%** (15,2%) detí – vôbec o ne nemá záujem **38,3%** (32,4%) – občasný záujem vyjadrilo 25,9% (30,4%), skôr nezáujem 20,1% (22,1%). **Ukazuje sa teda, že záujem o veci duchovné či tradičné/tradicionalistické u detí zreteľne klesá.**

Šport v televízii so zaujatím sleduje **44,8%** (49,6%), nezáujem o športové vysielanie vyjadrilo až 21,5% (14,1%).

Filmy, kde sa bojuje, má v intenzívnej obľube **37,7%** (43,8%) detí – takéto filmy nemá rado **29,4%** (18,1%), čo je, naopak, pozitívne zistenie.

Vášnivými divákmi **televíznych reklám** je **7,3%** (7,8%) detí a **66%** (53%) považuje reklamy za nepríjemné rušenie bežného programu. **Ako vidieť, v motivácii sledovania televízie prevláda zábava nad záujmom o poznávanie, aj keď takmer 33% záujmu o programy, ktoré mapujú krásy a pamiatky Slovenska, je veľmi pozitívny, aj napriek konštatovaniu, že údaj v tomto ukazovateli klesá.**

ČÍTANIE VERZUS TELEVÍZIA: 52,4% (42,5%) detí však **za zábavné jednoznačne považuje aj čítanie** – **35,8%** (44,4%) súhlasilo nejednoznačne – spolu **88,2%** (86,9%). Jednoznačne **opačný názor** malo len **5,8%** (5,3%) detí.

Napriek tomu **25,5%** (25,1%) detí sa vyslovilo, že doma čítajú len vtedy, ak je to domáca úloha zo školy – **42,5%** (44,4%) však takýto názor jednoznačne odmietlo.

Z porovnania oboch posledných položiek vyplýva, že **len z povinnosti** čítajú všetky deti, ktoré viac či menej čítanie nudí (t. j. **11,8%/14,4%**), ale aj niektoré z detí uznávajúcich názor, že čítanie je zábavné (cca 12% vzorky) – **jav zrejme súvisí s čitateľskou vyspelosťou desaťročných žiakov (čítanie je pre nich činnosť, ktorú sa treba učiť, a ešte nie zautomatizovanou samozrejmosťou, ako u starších detí a dospelých).**

Objavovanie **zaujímavostí** od čítania očakáva až **87,4%** (93,3%) detí (59,6/64,1% jednoznačne, 27,8/29,2%, váhavo), **poznávanie**, získavanie nových informácií o neznámych veciach 88,8% (92,3%), a to 62%/69,2% jednoznačne, 26,8%/23,1% váhavo. Opačne sa v oboch prípadoch vyjadrilo len okolo **5%** (2%) respondentov. Nemožno si nevšimnúť mierny pokles v tomto ukazovateli – nie je však, aspoň nateraz, nijako dramatický. **Výhodou čítania oproti televízii je jeho voliteľný noetický potenciál – v tomto zmysle si obe médiá konkurujú len v časovom kontinuu (t. j. nemožno solídne odrazu robiť oboje), nie však pragmaticky: televízia pôsobí skôr rekreačne, čítanie si vo veľkej miere zachováva svoju klasickú poznávaciu atraktivitu.**

KNIHY V DOMÁCNOSTI: Málo alebo žiadne knihy v domácnosti deklarovalo **12,2%** (9,7%) detí. Najviac, takmer **34,2%** (23,3%) detí uviedlo, že v ich domácnosti je asi 25 kníh, **31,9%** (37%) detí uviedlo, že v ich domácnosti je asi 100 kníh (**13,8%/18,7%** do 200 kníh, **7,9%/11,4%** do **300 kníh**) – to je pomerne priaznivé zistenie. Súčasťou dotazníka boli realistické obrázky knižníc s reálnym počtom kníh, aby odhad respondentov bol čo najbližší skutočnosti, preto uvedené údaje možno považovať za spoľahlivé. Mierne pokles počtu kníh v domácnostiach musíme teda pripísať generačnému posunu – sedem rokov, ktoré od roku 2005 uplynuli, zrejme aj v domácnostiach viedlo k prechodu na elektronické médiá (počítač/internet). Túto úvahu potvrdzuje aj zistenie, že počet detí,

ktoré majú **svoj vlastný počítač** sa v uvedenom období zdvojnásobil na takmer **42%** (v roku 2005 to bolo 21%). **Tézu *Veľmi rád dostávam knihy* potvrdilo jednoznačne 41,8%** (45,5%) **respondentov, 34,2%** (35,2%) **s vážavým súhlasom** – len **necelých sedem percent** detí sa vyjadrilo záporne (v roku 2005 4,1%).

ŽIACKA VYBAVENOSŤ: 78,4% (69%) detí má svoj vlastný pracovný stôl, **87,1%** (87,8%) má v domácnosti **svoje vlastné knihy** (okrem učebníc); **48,1%** (33,7%) má svoju vlastnú izbu; **50,7%** (61,4%) býva a učí sa v detskej izbe spolu so súrodencom či súrodencami.

Takmer 42% (21%) **detí má svoj vlastný počítač, ďalších 34,7%** má **spoločný počítač** so súrodencom či súrodencami – no len **17%** (4,3%) **denne mailuje** (7,8% raz dva razy týždenne, 9,5% príležitostne), **48,5%** (78,4%) **nevyužíva mail vôbec** – aj v tomto ukazovateli sa črtá aktívna tranzitivita populácie od printových médií k elektronickým na všetkých úrovniach a kultúrnych horizontoch komunikácie.

88,6% (64,6%) detí má vlastný **mobilný telefón**, no obľúbené sms-správy si s priateľmi **denne vymieňa len 14,2%** (12,6% – 19,7%/25,7% raz či dva razy týždenne, 19,6%/18,2% len príležitostne, najviac dva razy mesačne), **až 46,5%** (43,6%) detí **nevyužíva sms-správy vôbec** (len **11,4%/45,4%** respondentov pritom nemá vlastný mobilný telefón, to znamená, že občas *esemeskuje* aj približne 35% z nich).

2. ČÍTANIE AKO IDENTIFIKÁCIA S KULTÚROU

Čítanie nahlas je medzi deťmi, ktoré sa vlastne len učia čítať, prirodzenou činnosťou na pomedzí hry a účelnej činnosti. Treba však pripomenúť, v niektorých vyspelých krajinách majú herecké i autorské čítačky literárnych diel aj charakter noblesnej spoločenskej udalosti na úrovni premiéry divadelného predstavenia menších rozmerov. Čítanie nahlas má teda aj významný kultúrno-rituálny obsah, akokoľvek býva **latentne ukrytý len v kultúrnom podvedomí spoločnosti**. Zistenie, že vo voľnom čase **denne** niekomu niečo nahlas prečíta **↑ 31,5%** (27,6%) detí – aj na pozadí uvedeného – je veľmi uspokojivé. Len **↓ 16,2%** (17,5%) detí **nečíta mimo školy nahlas vôbec**, čo vôbec nie je, vzhľadom na masívny nástup elektronických médií a rozvíjanie sa počítačových gramotností, alarmujúce číslo – ide však takmer o šestinú detí, teda nie je to ani údaj zanedbateľný. Prehľad **všetkých** odpovedí je v nasledujúcej tabuľke:

Ak nie som v škole, uvedené činnosti robievam

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Čítam niekomu nahlas	27,6	↑ 31,5	38	36,4	16,9	15,9	17,5	16,2
Čítam si sám	50,9	↑ 52,2	35,9	31,8	9,6	11	3,6	5,1
Rozprávame sa priateľmi o tom, čo sme si prečítali	15,4	15,8	28,1	↓ 25,5	25,1	↓ 20,4	31,4	↑ 38,3
Pozerám televíziu alebo video	74,9	↓ 69,6	19,2	23,9	4,5	4,4	1,4	2,2
Posielame si s priateľmi sms	12,6	14,2	25,7	19,7	18,2	19,6	43,6	↑ 46,5
Mailujeme si s priateľmi	4,3	17,1	7,8	18,7	9,5	15,7	78,4	48,5
Rozprávam rodičom o tom, čo som čítal	21,4	↑ 30,3	31,7	31,9	25,3	19,1	21,6	↓ 18,6

Zisťovali sme, ako sa obe uvedené špecifické skupiny (**často** čítajúci nahlas plus **vôbec** nečítajúci nahlas) postavili k niektorým ďalším otázkam. **Pritom nesmieme zabúdať ani na pomerne vysoké čísla v druhom stĺpci tabuľky** (pravidelné, i keď sporadické čítanie je cennou súčasťou celkového kultúrneho portfólia detských čitateľov).

Deti, ktoré denne čítajú nahlas (31,5%/27,6% vzorky), v porovnaní s nečítajúcimi:

Rozprávam sa s priateľmi o tom, čo som čítal

1 – každý deň • 2 – 1 až 2 razy týždenne • 3 – 1 až 2 razy mesačne • 4 – nikdy

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
nahlas nečíta vôbec	10,8	↓ 6,7	16,8	↓ 12,3	18	↓ 12,8	54,4	↑ 68,2
nahlas číta denne	27,2	↓ 23,7	40,2	↓ 32,5	15,5	14,3	17,1	↑ 29,5

Rozprávam rodičom o tom, čo som čítal

1 – každý deň • 2 – 1 až 2 razy týždenne • 3 – 1 až 2 razy mesačne • 4 – nikdy

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
nahlas nečíta vôbec	11,2	↑ 16,9	17,6	↑ 21,9	26	↓ 20,2	45,2	↓ 41
nahlas číta denne	39,8	↑ 48,1	34,6	↓ 28,4	11,9	11,4	13,7	12

Len **3,6%** z detí, ktoré denne čítajú niekomu nahlas, sa vyjadrilo, že **nikdy** nečítajú samy pre seba – zato 93,9% z nich si číta aj potichu pre seba, a to **denne**. Čítanie nahlas a čítanie pre seba samého sú teda vo vzájomnej väzbe. Ako uvidíme nižšie, **nečítajúce deti dosiahli veľmi nízky výsledok v meraní tematických záujmov – nemajú teda motív čítať**.

Deti, ktoré mimo školy vôbec nečítajú nahlas (16,2%/17,5% vzorky):

Z nich **9,5%** (9%) uviedlo, že **nikdy** nečítajú samy pre seba, **43%** (45,2%) z nich však takto číta **denne**. Z dotazníkov je zrejmé, že čítanie nahlas je pre deti aj špecifickou a veľmi významnou **komunikáciou o prečítanom** – vyplýva to z výrazných rozdielov medzi týmito dvomi skupinami **detí v potrebe podeliť sa o zážitky** z čítania s priateľmi a s rodičmi (porov. tabuľky hore).

Medzi oboma skupinami, čo je pochopiteľné, sú nápadné aj rozdiely v **motivácii** čítania. Čítanie považuje za **zábavné 62,1%** (90,1%) detí, ktoré **denne** čítajú nahlas (6,1%/9,9%, teda menej než v predchádzajúcej sonde, pristupuje k čítaniu len ako k pragmatickej činnosti), a **41,3%** (28,8%) detí, ktoré **nikdy** nečítajú nahlas (16,8%/23,6% pristupuje k čítaniu len ako k pragmatickej činnosti). Evidentná je konvergencia postojov medzi oboma skupinami v kontinuu skúmaného obdobia – rozdiely sú však stále značné.

Naopak, *ne*-konvergenciu musíme konštatovať v nasledujúcom ukazovateli: Motiváciu čítania získavaním nových poznatkov uviedlo **74,1%** (95,9%) detí, ktoré **denne** čítajú nahlas, a **44,4%** (81,3%) detí, ktoré **vôbec** nečítajú nahlas. Tu sa vývoj profiloval v súlade s pôvodnými intuitívnymi očakávaniami: Záujem o nové poznatky klesá nie len fakticky, ale aj deklaratívne hlavne u nečítajúcich detí. Rovnako: **70,6%** (96,2%) detí, ktoré denne čítajú nahlas, a **47,5%** (85,9%) detí, ktoré vôbec nečítajú nahlas, hľadá čítaním zaujímavosti.

Na tomto mieste musíme výsledky interpretovať ako signál (nie práve potešujúci) o presune motivácie získavať poznatky (zdanlivo pohodlnejšie) z i n t e r n e -

tu, nie z kníh. Tento vývoj sa určite bude prehľbovať, ak do neho kultúrne a vzdelávacie inštitúcie nezasiahnu. Vidíme to totiž denne aj na vysokých školách: Študenti nižších ročníkov sú spravidla všetci nemilo prekvapení tvrdením pedagógov, že informácie nekriticky kopírované z internetu sú nekvalitné, ba škodlivé. Stále sa vyskytujú prípady, keď dokonca ani diplomant neprijal túto vedecko-pedagogickú normu a ako záverečnú prácu odovzdá plagiát, úprimne nechápajúc, čo je zlé na čerpaní z internetu. **Proces vzdelávania v tomto smere však musí začať už na základnej škole: Počítač je výborný pomocník, ale zlý čarodejník.**

Prekvapujúce rozdiely medzi oboma skupinami vidieť v nasledujúcej tabuľke – podstatné je aj zistenie, že v tomto ukazovateli, v porovnaní s mnohými ďalšími, prakticky nedošlo k zmenám:

Čítam, lebo mi to prikazujú rodičia

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
nahlas nečíta vôbec	13,1	14,6	10,8	11,2	12	11,2	64,1	62,9
nahlas číta denne	20,1	20,9	17,5	17,4	15,5	12,5	46,9	49,3
CELÁ VZORKA / priemer	14,4	19,9	16,4	16,5	15,6	15,7	53,7	52,9

Skutočnosť, že deti, ktoré **denne** čítajú nahlas, čítajú výrazne väčšmi z etickej povinnosti (aby vyhovel rodičom – je to zrejme zo všetkých ukazovateľov v tabuľke), zrejme vysvetľuje aj samu skutočnosť čítania nahlas: Čítanie nahlas ako súčasť detských činností vyplýva zrejme zároveň – vedome či nevedome – vo vysokej miere aj z požiadaviek rodinného prostredia. **Čítanie alebo nečítanie nahlas teda samo osebe nevytvára o vzťahu k čítaniu z hľadiska uspokojovania noetických, estetických a kultúrno-rekreačných potrieb detí.**

Potvrzuje to aj skutočnosť, že obe skupiny sú veľmi vyrovnané v podmienkach bývania, ako ukazuje nasledujúci prehľad:

Deti, ktoré vôbec nečítajú nahlas, majú svoj vlastný pracovný stôl v **67,4%** (68,5%) prípadov, svoju vlastnú izbu v **46,1%** (33,2%) prípadov.

Deti, ktoré denne čítajú nahlas, majú svoj vlastný pracovný stôl v **80%** (70%) prípadov, svoju vlastnú izbu v **48,4%** (34,6%) prípadov.

Svoj vlastný počítač má **42,7%** (27%) detí, ktoré vôbec nečítajú nahlas (15,1%/15,5% z nich sú *jedináčikovia*, 48%/53% z nich má jedného súrodenca, 21,8%/16,3% dvoch), a **43,1%** (19,8%) detí, ktoré denne čítajú nahlas (15,3%/12,2% z nich sú *jedináčikovia*, 48,6%/44,2% z nich má jedného súrodenca, 21,1%/23,6% dvoch).

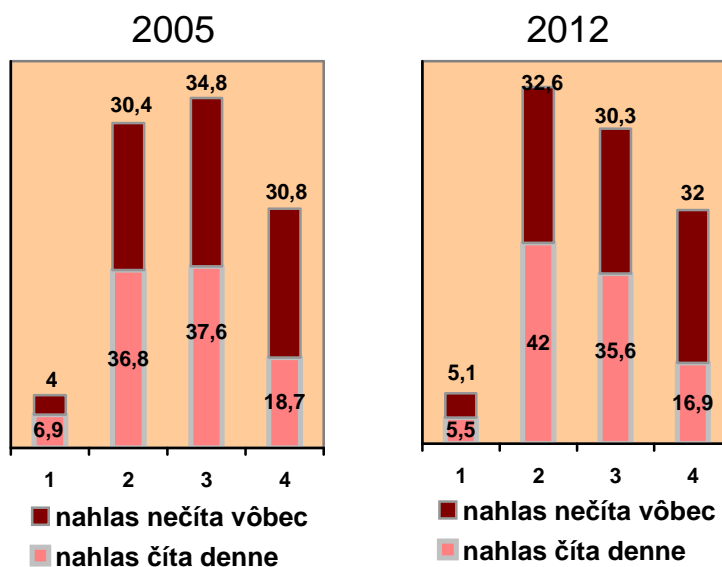
Skupina čítajúcich nahlas je teda o čosi lepšie civilizačne zabezpečená. Počet súrodencov, ako vychádza z porovnania, nemá na fenomén čítania nahlas podstatný vplyv. Z výrazne vyššieho podielu vlastníkov počítačov v skupine nečítajúcich (v roku 2005 – počas siedmich rokov sa stav vyrovnal) možno usudzovať, že schopnosť pracovať s počítačom ako špecifická gramotnosť ubera z klasickej čitateľskej gramotnosti – moderná potreba do istej miery vytláča klasickej potreby (čo je pochopiteľné, keďže deň má stále len 24 hodín a, ako je známe, sústredená práca s počítačom dokonca čas výrazne psychologicky *skrakuje*).

Nasledujúce grafy porovnávajú obe špecifické skupiny z hľadiska ich vzťahu k televízii – podľa počtu hodín denne strávených pri televíznom prijímači **a)** počas prázdnin aj **b)** v bežných dňoch po návrate zo školy.

Ukazovateľ frekvencie **sledovania televízie cez prázdniny** a vo voľných dňoch je kľúčový, pretože to je obdobie, keď deti v maximálnej možnej miere s a m y rozhodujú o množstve času, stráveného pri TV prijímači. Z porovnania rokov 2005 a 2012 je zrej- má súvislosť/korelácia medzi čítaním/nečítaním nahlas a aktivitami vo vzťahu k televízii.

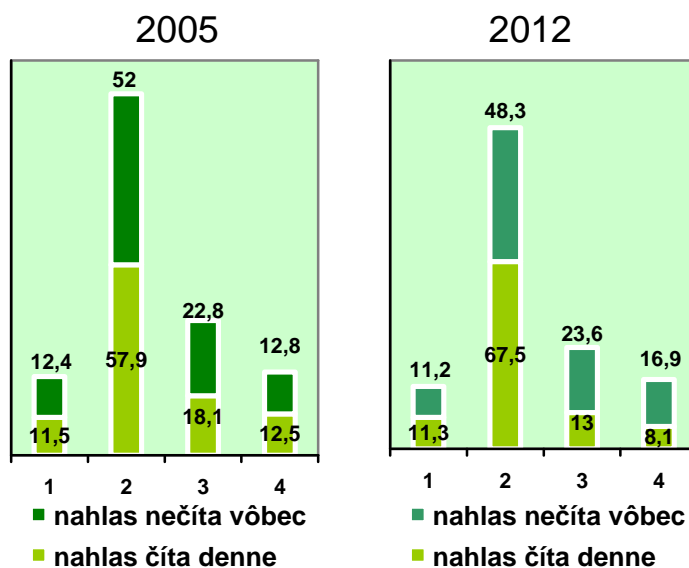
Cez prázdniny televíziu denne pozerám

1 – vôbec • 2 – 1 až 2 hodiny • 3 – 2 až 4 hodiny • 4 – 5 hodín a viac

Po návrate zo školy pozerám televíziu

1 – vôbec • 2 – 1 až 2 hodiny • 3 – 2 až 4 hodiny • 4 – 5 hodín a viac

Na prvý pohľad je zrejмый zdravší/rozumnejší vzťah k televízii v skupine detí, čítajúcich nahlas denne – vo všetkých ukazovateľoch je pomerne vyrovnaný, čo je však podstatné, v sledovaní televízie nad **zdravý** rámec (t.j. 5 hodín denne a viac) sa situácia medzi rokmi 2005 a 2012 dokonca **zhoršuje** v skupine nečítajúcich detí: V štvrtom stĺpci grafu je pomer čítajúcich a nečítajúcich detí 1,65 pre rok 2005 a 1,89 pre rok 2012. Tento nepomer je, v súlade s predpokladmi, ešte výraznejší v dňoch školského vyučovania (druhá dvojica grafov dolu). Tu bol v roku 2005 stav v štvrtom stĺpci grafu vyrovnaný – potom sa však nezdravý vzťah k televízii mierne zlepšil v skupine čítajúcich detí a výrazne zhoršil v skupine detí nikdy nečítajúcich nahlas.

Výsledky svojou štruktúrou voľných a školských dní zodpovedajú predpokladom – cez prázdniny omnoho viac detí **sleduje** televíziu či video extenzívne a **nad** psychologicky prijateľnou hranicou, a zároveň omnoho menej detí **nesleduje** televíziu vôbec. Pokým cez školský rok sú obe skupiny kvantitatívne nápadne vyrovnané (takmer totožné), a mohlo by sa teda zdať, že medzi televíznym a grafematickým médiom (knihou, časopisom) nie sú podstatné motivačné väzby, cez prázdniny je situácia podstatne iná. Deti disponujú voľným časom samostatnejšie, *vo vlastnej réžii*, a tak sa ich čitateľská letora výrazne prejavuje aj v množstve času, ktorý venujú televízii. Deti, ktoré denne čítajú nahlas, pozerajú televíziu prevažne 1 – 4 hodiny denne, deti nečítajúce nahlas vôbec obsadzujú oveľa výraznejšie posledné stĺpce grafu.

Práve v kategórii, ktorá vykazuje znaky **závislosti od televízneho vysielania** (deti sledujú TV päť hodín a viac, čo je nad psychologicky únosnou hranicou), boli v minulosti obe skupiny prekvapujúco vyrovnané (12,8% : 12,5%) – tento pomer sa však výrazne zhoršil v neprospech detí nečítajúcich nahlas (8,1% : 16,9%).

Zaujímavým zistením je však skutočnosť, že tieto dve skupiny sa oveľa výraznejšie odlišujú **v kultúre sledovania televízie počas prázdnin**.

Závislosť od televízie je **cez prázdniny a vo voľných dňoch** výrazne vyššia v skupine detí, ktoré nikdy nečítajú nahlas **16,9% : 32%** (30,8% : 18,7%), so zhoršujúcim sa trendom v neprospech nečítajúcich detí, ktorý sa prejavuje vo vzťahu k televízii aj počas školského roka. **Je teda nesporné, že klasické čítanie – a v jeho rámci aj čítanie nahlas – hrá v kultúre členenia denného času detí úlohu regulátora (potvrďuje to aj zistenie, uvedené vyššie, že v motivácii čítania má významnú úlohu vychovateľská vôľa rodičov – tento faktor by zároveň mohol vysvetľovať aj silné zastúpenie čítania nahlas v konzervatívnejšom vidieckom prostredí).**

Takúto interpretáciu zároveň potvrdzujú aj odpovede oboch skupín na otázky, ktoré sa týkajú základného eticko-emocionálneho vzťahu detí ku knihe.

V láske ku knihe (či, naopak, ľahostajnosti k nej) je medzi oboma významnými skupinami výrazný početný rozdiel (tabuľky hore).

Nehodnotíme tu teda samoučelné čítanie (či nečítanie), ale **konkrétny eticko-emocionálny vzťah** ku knihe, ktorý pragmatické čitateľské postoje sprevádza ako vnútorný regulátor, mentalizovaná paradigma.

Na tvorbe takejto *zásady/regularity* čitateľského správania sa nesporne podieľa – okrem rodinného či regionálneho prostredia – aj globálna kultúrna epistéma, t. j. široký komplex spoločenských signálov o význame (hodnote, zmysle, potrebe) knihy.

* Pozri k tomu aj podobné porovnanie s deťmi, ktoré denne čítajú pre seba a ktoré vôbec nečítajú pre seba nižšie.

Potvrzuje to aj reakcia celého súboru na tézu *Čítanie je užitočné* (graf na 11. strane). Tým však rozhodne nepopierame ani funkciu individuálnych vlôh, letory či dokonca talentu.

V láske ku knihe (či, naopak, ľahostajnosti k nej) je medzi oboma významnými skupinami výrazný početný rozdiel (porov. nasledujúce tabuľky):

Veľmi rád dostávam knihy

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
nahlas nečíta vôbec	39,9	38,5	39,1	↓ 30,7	12,9	14,5	8,1	↑ 16,2
nahlas číta denne	60,3	↑ 67,2	30,8	↓ 22,6	6,6	4,9	2,3	↑ 5,2
CELÁ VZORKA / priemer	51,6	50,2	35,4	34,1	9	8,7	4,1	6,9

Knihy ma veľmi nezaujímajú, radšej sa zabavím inak

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
nahlas nečíta vôbec	21	↑ 27	21,8	15,2	22,2	13,5	35	↑ 44,4
nahlas číta denne	12,1	12,6	23,5	↓ 16,1	23	↓ 17,8	41,3	↑ 53,5
CELÁ VZORKA / priemer	14,1	14,4	25	21,2	26,5	20,5	34,4	44

Na tomto mieste teda nehodnotíme samoučelné čítanie (či nečítanie), ale **konkrétny eticko-emocionálny vzťah** ku knihe, ktorý pragmatické čitateľské postoje sprevádza ako vnútorný regulátor, mentalizovaná paradigma; na jej tvorbe sa nesporne podieľa – okrem rodinného či regionálneho prostredia – aj globálna kultúrna epistéma, t. j. široký komplex spoločenských signálov o význame (hodnote, zmysle, potrebe) knihy. Potvrzuje to aj reakcia celého súboru na tézu *Čítanie je užitočné* (graf dolu). Tým rozhodne nepopierame ani funkciu individuálnych vlôh, letory či dokonca talentu.

Lapidárne vyjadrený postoj ku knihe ako textovému médiu sme desaťročným respondentom ponúkli aj vo výroku *Mám rád/rada knihy, ale len s obrázkami, lebo čítanie je nuda*. Z reakcií zobrazených v nasledujúcej tabuľke vidieť, že v etickom vzťahu ku knihe sú obe typologické skupiny detí značne vyrovnané:

Mám rád/rada knihy, ale len s obrázkami, lebo čítanie je nuda

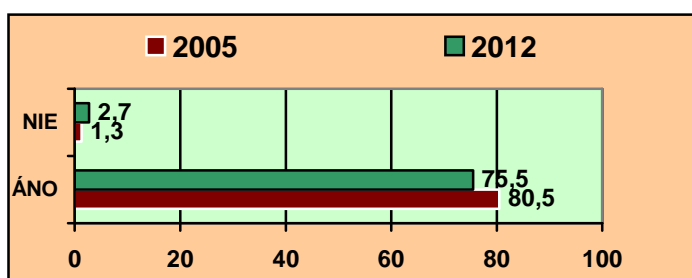
1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
nahlas nečíta vôbec	19,3	↓ 16,3	11,2	↑ 15,7	20,5	↓ 18	49	50
nahlas číta denne	14,4	↓ 12,6	16,9	↓ 12,9	18,7	17,5	50	↑ 57
CELÁ VZORKA/priemer	14,4	12	16,8	14,1	23,4	22,8	45,4	51,1

Podstatné zistenie: **74,5%** (68,7%) **denne čítajúcich nahlas** a **68%** (69,5%) **nečítajúcich nahlas** nepovažuje čítanie za nudné a má v podstate alebo celkom jednoznačne rado knihy nie len s obrázkami – no ešte významnejšie je zistenie, že tento pomer má pozitívny trend nie len v skupine čítajúcich detí, ale aj v skupine nečítajúcich nahlas. **Prekvapí** však skupina detí, ktoré síce deklarovali, že denne čítajú nahlas, no čítanie ako také zároveň považujú za – **nudné** (prvý dvojtípec tabuľky – **12,6%/14,4%** z tých, ktorí denne čítajú nahlas – čo sú necelé 4% celého súboru respondentov). K tomuto

údaju – **náhodou** v oboch rokoch numericky totožnému/takmer totožnému s priemerom – musíme pristúpiť podvojne: Buď tieto tri až štyri percentá detí (počet blízky bežnej štatistickej chybe) na otázku o každodennom čítaní nahlas neodpovedali pravdivo, alebo sú to deti, ktoré reprezentujú vyššie uvedené zistenie o čítaní nahlas v *dobrej vôli*, totiž aby vyhovel rodičom či vôbec vychovávateľom.

Napokon, stanovisko celej vzorky k otázke **o užitočnosti čítania** bolo na **75,5%** (80,5%) **jednoznačne kladné** (pozri graf). Napokon, predpoklad o nepravdivosti niektorých odpovedí je čisto teoretický. Medziročne by totiž dochádzalo vo výsledkoch jednotlivých ukazovateľov k nelogickým diskrepanciám. Napokon, vo výskume sme sa osobne zúčastnili aj ako anketári, v priamom kontakte s respondentmi, ktorých vecnosť pri vyplňaní dotazníka bola vždy zrejmá a jednoznačná (vyplýva to z pracovitosti a vecne formulovaných otázok respondentov pri práci na dotazníku).

Graf: Čítanie je užitočné • celá vzorka

Preto treba vychádzať hlavne z trendu (ktorý

sme v roku 2005 nemali k dispozícii) – mierny pokles v jednoznačnom súhlase s tézou **Čítanie je užitočné** je v súlade s celkovým priemerným poklesom niektorých ukazovateľov, ktorý však spôsobujú najmä klesajúce trendy v skupine nečítajúcich detí, napriek nárastu v skupine extenzívne čítajúcich (*Čítanie je užitočné*, 2012: jednoznačné áno – 84% extenzívne čítajúcich a 75,3% nečítajúcich; jednoznačné nie – 1,7% extenzívne čítajúcich a 2,7% nečítajúcich).

Preskúmali sme aj štruktúru čitateľských záujmov oboch typologických skupín desaťročných čitateľov (výraznejšie poklesy/nárasty sú vyznačené šípkami):

Štruktúra čitateľských záujmov detí denne čítajúcich nahlas

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Najradšej čítam:								
o dobrodružstvách	54,6	↑ 62,9	31,3	↓ 25,2	4,9	5,8	9,2	↓ 6,1
o deťoch, ako som ja	38,2	36,5	36,2	↓ 31,9	12,1	13	13,5	↑ 18,6
o zvieratách	70,5	↓ 66	22	20,3	5,7	↑ 8,4	1,8	↑ 5,2
o športovcoch	33,2	35,3	27,8	24,5	20,3	↓ 15,5	18,7	↑ 24,8
o neznámych krajoch	37	37,1	33,3	31,3	15	13	14,7	↑ 18,6
o technike a jej zlepšeniach	33,7	↓ 28,6	29,3	↓ 23,6	19,9	18,1	19,1	↑ 29,7
o vesmírnych objavoch	48,6	↓ 41,3	25,7	25,6	12,1	13,1	13,6	↑ 20,1
rôzne návody a inštrukcie	36	↑ 41,2	35,7	↓ 27,5	13,1	↑ 17,3	15,2	14

V skupine detí denne čítajúcich nahlas **došlo k výraznejšiemu nárastu záujmu o dobrodružné čítanie a o čítanie rôznych návodov a inštrukcií** – ostatné ukazovatele v rovine jednoznačného záujmu (prvý dvojštípec tabuľky) sú v podstate bez zmien. S výnimkou uvedených dvoch žánrov sa však vo všetkých ostatných

položkách vlašný záujem presunul **do roviny úplného nezájmu** (štvrtý dvojstĺpec tabuľky).

V skupine detí **nečítajúcich nahlas mimo školy vôbec došlo v uvedených dvoch žánroch** (dobrodružstvá, návody a inštrukcie) **k nárastu záujmu ešte výraznejšie**. V ostatných položkách je trend rovnaký ako v druhej skupine – s tým, že kvantitatívny pomer medzi oboma skupinami s prakticky nemení

Čítanie **extenzívnych čitateľov** je v pomerne vysokej miere aj sebareflexiou – s tematikou *o deťoch, ako som ja*, sa úplne stotožnilo **36,5%** (38,2%) – vzrástol však zároveň nezáujem o tieto témy, hlavne na úkor skupiny *nerozhodných* (štvrtý dvojstĺpec).

Medzi **nečítajúcimi** je situácia podstatne rozdielna – uvedenú tému *o deťoch, ako som ja* jednoznačne obľubuje len **17,8%** (17,3%) – pomer oboch typologických skupín (približne 1:2 výrazne v prospech extenzívnych čitateľov) – tému však čiastočne alebo úplne odmieta **60,3%** (51,6%) z nich.

Štruktúra čitateľských záujmov detí, **nečítajúcich nahlas**

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Najradšej čítam:								
o dobrodružstvách	45,8	↑ 51,1	29,3	29,2	14,5	↓ 7,9	10,4	11,8
o deťoch, ako som ja	17,3	17,8	31	↓ 21,8	22,2	22,4	29,4	↑ 37,9
o zvieratách	40,6	42,9	26,3	26	17,5	↓ 13	15,5	18,1
o športovcoch	27	22,7	16,1	16,5	23,8	↓ 13,6	33,1	↑ 47,2
o neznámych krajoch	16,4	18,2	34	↓ 24,4	21,6	↓ 18,2	28	↑ 39,2
o technike a jej zlepšeniach	24,1	22,6	19,7	16,4	24,1	↓ 13,6	32,1	↑ 47,5
o vesmírnych objavoch	34,8	33,3	27,6	↓ 23,7	15,2	14,7	22,4	↑ 28,2
rôzne návody a inštrukcie	25,4	↑ 33,9	27,9	↓ 19	23,4	↓ 16,6	23,5	↑ 30,5

Zaujímavé je porovnanie štyroch typologických skupín čítajúcich/nečítajúcich nahlas a pre seba denne (nasledujúca tabuľka) z hľadiska ich **vzťahu k vlastivede** – v každej skupine bol (2005) takmer presne rovnaký počet tých, ktorých vlastiveda zaujíma **viac ako ostatné predmety** (stĺpec 1). Na druhej strane, v skupine **nahlas čítajúcich denne** bol zanedbateľný počet nerozhodných (2,8% – dvojstĺpec 5) – no stúpol na 4,6%. Nerozhodných **nečítajúcich nahlas** bolo 7,2% – tam počet klesol na 6,7%. Medzi **nečítajúcimi nahlas** je stále stabilných takmer **11%** detí, ktorých vlastiveda výslovne nezaujíma – medzi **čítajúcimi** presná polovica z roku 2005 (5,4%) klesla na 3,8%.

V kategórii detí nečítajúcich si **pre seba** pomerne výrazne klesol počet nerozhodných z 15,4% na 9,1%.

Vlastiveda ma zaujíma

1 – viac ako ostatné predmety • 2 – rovnako • 3 – menej • 4 – nezaujíma ma • 5 – neviem

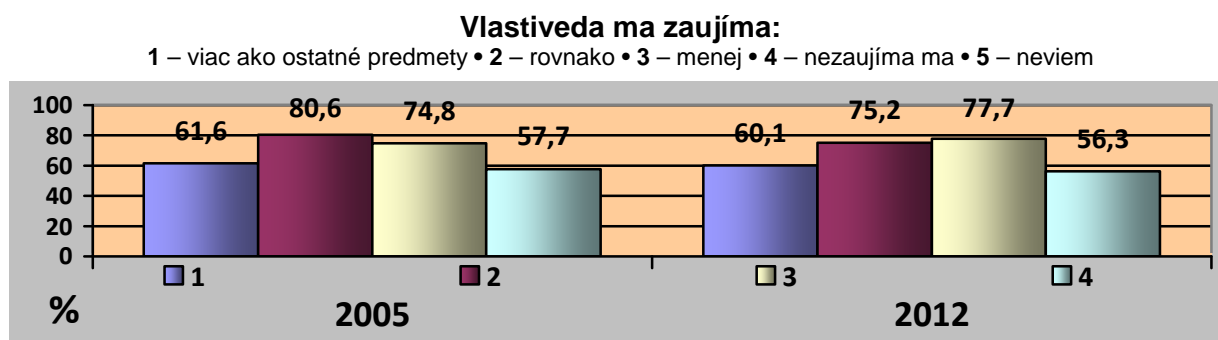
%	1		2		3		4		5	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
nahlas nečíta vôbec	28,4	↓ 15,2	33,2	↑ 44,9	20,4	22,5	10,8	10,7	7,2	6,7
nahlas číta denne	29,4	↓ 24,3	51,2	↑ 50,9	11,3	16,5	5,4	3,8	2,8	4,6
pre seba si číta denne	27,4	↓ 23,5	47,4	54,2	16,8	15,9	5	3,3	3,4	3,1
pre seba si vôbec nečíta	21,2	↑ 23,6	36,5	32,7	11,5	21,8	15,4	12,7	15,4	↓ 9,1
CELÁ VZORKA/priemer	25,8	21,1	45,5	51,5	17,8	17,9	6	4,9	4,9	4,6

Len **4,9%** (6%) celej vzorky vyjadrilo **nezáujem** o vlastivedu ako vyučovací predmet – no **21,1%** (25,8%) obľubuje vlastivedu **viac ako ostatné predmety**, len 18% (v oboch rokoch) menej ako ostatné predmety.

Tento údaj nesporne prvoplánovo súvisí s motiváciou čítania – uvedených 21%/26% je stabilným základom zdravo sa vyvíjajúcich dobrovoľných, bádavých a v dobrom zmysle slova zvedavých čitateľov.

U nečítajúcich sa prejavil skôr ráznejšie vyjadrený nezáujem (stĺpec 4), než odchýlky od priemeru pri vyjadrení mimoriadneho záujmu o vlastivedu.

Ak zrátame stĺpce 1 a 2, zistíme celkový podiel tých, ktorí majú vysoký, alebo aspoň všeobecný záujem o vlastivedu: (1) **nečítajúci nahlas 60,1%** (61,6%) – (2) **čítajúci nahlas denne** ↓**75,2%** (80,6%), – (3) **čítajúci pre seba denne** ↑**77,7%** (74,8%) – (4) **nečítajúci pre seba 56,3%** (57,7%) – údaje názorne zobrazuje graf:

Zdá sa, že záujem žiakov čítať, a to najmä čítať nahlas (vzhľadom na početnejší tábor priaznivcov vlastivedy medzi týmito čitateľmi), a vzťah k vlastivede navzájom súvisia – záujem síce nepatrne klesá; len pri čítajúcich denne pre seba mierne stúpol.

Záujem o vlastivedu (ako takpovediac čitateľský vyučovací predmet, ktorého jadrom je literatúra faktu) teda potvrdzuje, že vyhranenosť oboch typologických skupín respondentov, ako sme ju doteraz opísali, je objektívna. Na vzťah k predmetu čítanie a slovenský jazyk sme sa nepýtali, pretože desaťroční respondenti by sotva vedeli rozlíšiť medzi školskou povinnosťou (dakedy horšou známku a podobne) a reálnym vlastným vzťahom ku knihe. Naopak, vlastiveda je veľmi vhodné postojové *vehiculum* – zdanlivo nesúvisiace s čítaním – na zisťovanie, ako sa čitateľské postoje funkčne zobrazujú v iných oblastiach duševnej činnosti či tematickej komunikácie detí.

ČÍTANIE PRE SEBA SAMÉHO je špecifická **vnútrosubjektová** komunikácia, jej sociatívny aspekt je dlhodobý a diachrónny (na rozdiel od čítania nahlas pre niekoho, kde dominuje aktuálna situácia a synchronia čítania ako udalosti v konkrétnej situácii).

Aj toto kritérium sme hodnotili samostatne a v rovnakej štruktúre ako skupiny denne čítajúcich nahlas a vôbec nečítajúcich nahlas.

Z tabuľky na strane 5 vyberáme dva pre túto súvislosť podstatné riadky, lebo už porovnanie priemerných výsledkov celej vzorky ukazuje isté zvláštnosti oboch typologických skupín detských čitateľov.

V prvom rade je nápadné, že medzi extrémnymi podskupinami v oboch typologických skupinách je výrazný početný rozdiel. Len **5,1%** (3,6%) detí si mimo školy vôbec nikdy

nečíta pre seba, zato takmer **52,2%** (50,9%) tak robí **denne**. Naopak, **nahlas číta niekomu denne 31,5%** (27,6%), vôbec tak nerobí **16,2%** (17,5%).

Ak nie som v škole, uvedené činnosti robievam

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
A: Čítam niekomu nahlas	27,6	↑ 31,5	38	36,4	16,9	15,9	17,5	16,2
B: Čítam si sám	50,9	↑ 52,2	35,9	31,8	9,6	11	3,6	5,1

V oboch kategóriách sú skupiny detí, ktoré čítajú nahlas či pre seba aspoň raz, dva razy v týždni (dvojstĺpce **1** a **2**), pomerne početné (A: 61,2%, B: 69,6%). Porovnanie oboch skupín z hľadiska pohlavia prinieslo očakávaný výsledok – dievčatá čítajú extenzívnejšie v oboch skúmaných módoch čítania (so zanedbateľným cca 1%-ným nárastom nečítajúcich medzi rokmi 2005 – 2012).

Ak nie som v škole, uvedené činnosti robievam

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

Denne čítajúci pre seba – v %	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1. Čítam niekomu nahlas	30,1	↑ 33,8	40,3	40,6	13,9	12	15,7	13,6
2. Rozprávame sa priateľmi o tom, čo sme si prečítali	17,6	19,6	36,3	28,7	23,3	20,6	22,8	↑ 31,1
3. Pozerám televíziu alebo video	75	↓ 67,1	18	↑ 26,2	5,5	4,9	1,5	1,9
4. Posielame si s priateľmi sms	14,3	16,3	26,9	21,4	18,4	18,8	40,4	↑ 43,4
5. Mailujeme si s priateľmi	5,4	↑ 18,8	7,4	19,7	10,3	16,7	76,9	44,8
6. Rozprávam rodičom o tom, čo som čítal	27,9	↑ 39,3	33,1	29,8	21,5	16,8	17,5	14
Nečítajúci pre seba – v %	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1. Čítam niekomu nahlas	27,5	↑ 39,3	15,7	19,6	13,7	10,7	43,1	30,4
2. Rozprávame sa priateľmi o tom, čo sme si prečítali	17,3	↓ 14,3	5,8	↓ 1,8	15,4	14,3	61,5	69,6
3. Pozerám televíziu alebo video	78,9	↑ 85,7	17,3	↓ 10,7	1,9	1,8	1,9	1,8
4. Posielame si s priateľmi sms	7,7	↑ 14,3	28,8	↓ 5,4	15,4	↓ 12,5	48,1	↑ 67,9
5. Mailujeme si s priateľmi	6	↑ 20	10	↓ 5,5	6	5,5	78	↓ 69,1
6. Rozprávam rodičom o tom, čo som čítal	11,8	↑ 19,6	11,8	↑ 21,4	19,6	↓ 5,4	56,8	↓ 53,6

Počty tých extenzívnych čitateľov a nečítajúcich pre seba, ktorí denne čítajú **nahlas pre niekoho**, sú veľmi podobné (30,1 : 27,5), tieto dve typologické skupiny sa však výrazne odlišujú faktorovou charakteristikou: Len **13,6%** (15,7%) extenzívnych čitateľov, ale až **30,4%** (43,1%) nečítajúcich zároveň nikdy nečíta nahlas pre niekoho. Zaujímavý však je **výrazný nárast denného čítania nahlas** v skupine detí, nečítajúcich pre seba vôbec, ktorý vznikol na úkor (v minulosti) vôbec nečítajúcich nahlas. Ak by sa v budúcnosti ukázalo, že ide o trend, bolo by to potešujúce zistenie.

• V súlade s očakávaním sme zaznamenali **v skupine detí čítajúcich pre seba denne**: n á r a s t v každodennom delení sa so zážitkami z čítania **a)** s priateľmi a **b)**

s rodičmi. Pokles denného sledovania televízie/video tiež zodpovedá minulým zisteniam.

• V súlade s očakávaním sme zaznamenali **v skupine detí nečítajúcich pre seba:** p o k l e s v každodennom delení sa so zážitkami z čítania s priateľmi, ale aj potešujúci n á r a s t v každodennom delení sa so zážitkami z čítania s rodičmi. Pomerne prudký nárast každodenného sledovania televízie/video je v súlade s predchádzajúcimi zisteniami – je však značný, čo nie je pozitívne zistenie.

Výrazný nárast frekvencie posielania sms a mailovania je nápadný v oboch skupinách – súvisí však s masívnym rozšírením prístupnosti príslušných technológií, ktorú sme konštatovali v úvode.

Štruktúra čitateľských záujmov detí čítajúcich pre seba denne

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
Najradšej čítam:	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
o dobrodružstvách	56	↑ 66	31,5	24,6	6,9	5,2	5,6	4,2
o deťoch, ako som ja	31,2	33,5	38,9	32,5	16,5	16	13,4	18,1
o zvieratách	62,7	↓ 56,5	26,4	25	7,5	11,3	3,5	7,2
o športovcoch	27,9	28,5	24,4	26,6	25,8	20,3	21,8	24,6
o neznámych krajoch	30,6	↑ 33	38,1	32,7	17,7	14,7	13,7	19,6
o technike a jej zlepšeniach	29,6	↓ 27,5	26	22,9	22,7	19,9	21,8	29,7
o vesmírnych objavoch	43,5	↓ 39,5	28,7	26	15,4	14	12,4	20,5
rôzne návody a inštrukcie	30,5	↑ 33,3	35,9	31,2	16,7	18	16,9	17,5

Štruktúra čitateľských záujmov detí nečítajúcich pre seba

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	1		2		3		4	
Najradšej čítam:	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
o dobrodružstvách	24	↑ 42,9	34	21,4	14	14,3	28	21,4
o deťoch, ako som ja	17,6	↑ 23,6	19,6	11	17,6	12,7	45,2	52,7
o zvieratách	30,8	↑ 46,3	23,1	19,6	17,3	16,1	28,8	17,9
o športovcoch	27,5	↑ 32,7	13,7	18,2	15,7	9,1	43,1	40
o neznámych krajoch	13,7	↑ 18,5	29,4	13	13,7	14,8	43,1	53,7
o technike a jej zlepšeniach	27,5	23,2	21,6	14,3	11,8	7,1	39,1	55,4
o vesmírnych objavoch	26,9	27,3	26,9	23,6	17,4	5,5	28,8	43,6
rôzne návody a inštrukcie	43,8	41,5	22,9	17	20,8	15,1	12,5	26,4

Rozdiel medzi čítajúcimi a nečítajúcimi je teda kvalitatívne podstatný, a hoci v absolútnych číslach viacerých položiek nie sú veľké rozdiely, zaznamenávame divergentný trend medzi extenzívnymi čitateľmi a nečítajúcimi.

Ako vidieť, n e č í t a j ú c e d e t i možno najlepšie na čítanie zlákať tematikou **1. dobrodružnou a 2. tematikou o zvieratách. Navyše v skúmanom období mierne vzrástol (pri vysokom nezaujme) aj intenzívny záujem o tematické okruhy: o deťoch, ako som ja; o neznámych krajoch; o športovcov.**

Aj v tejto skupine detí – nečítajúcich vo voľnom čase – ide teda o čitateľov, ale s odlišnou typológiou: Sú to pragmatici, ktorí radi lúštia rôzne návody a inštrukcie, hoci iná literatúra faktu či beletria ich neoslovuje. V každom prípade ich možno považovať za potenciál budúcich (dospelých) čitateľov odbornej literatúry s rôznou motiváciou, čo je

v dospeljej populácii veľmi silná typologická skupina (pozri naše výskumy z rokov 2003 až 2009, publikované v edícii Literárneho informačného centra*).

Hľadisko frekvencie sledovania televízie ako alternatívy k čítaniu je stále aktuálne, napriek tomu, že konkurencia oboch činností je sporná. Zaujímavé je porovnanie tejto bilancie medzi deťmi, ktoré čítajú denne/nečítajú vôbec nahlas pre niekoho (graf na s. 8) a ktoré čítajú denne/nečítajú vôbec **samy pre seba** (skupiny sa personálne prekrývajú).

Z uvedených grafov (na s. 8 a na s. 16 – 17) je zrejmé:

1. cez prázdniny sleduje televíziu denne 5 hodín a viac ↓**16,4%** (19,8%) deťí, ktoré si **denne** čítajú samy pre seba, a ↓**38,2%** (42%) deťí, ktoré **vôbec nečítajú** pre seba.

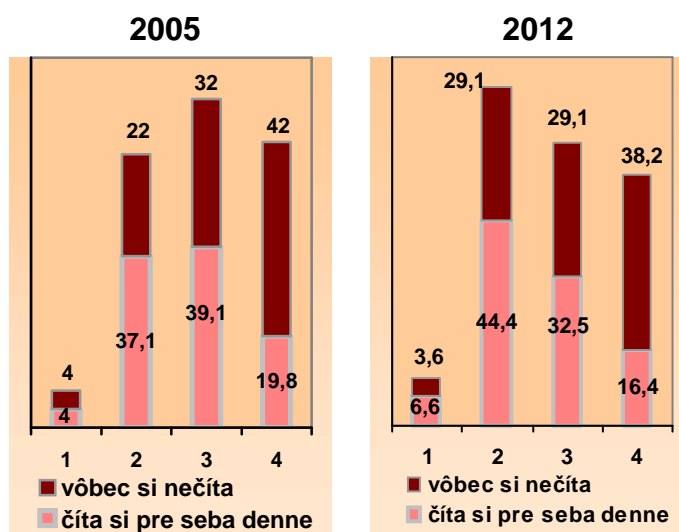
2. v pracovných dňoch sleduje televíziu denne 5 hodín a viac ↓**7,1%** (9,3%) deťí, ktoré **čítajú denne nahlas**, a ↓**23,6%** (28,8%) deťí, ktoré mimo školy **nikdy nečítajú nahlas**.

Zároveň k I e s á počet nečítajúcich deťí, ktoré vôbec nesledujú TV, ale (v súlade s predpokladmi) s t ú p a počet extenzívnych čitateľov, ktorí vôbec nesledujú TV.

Aj tieto údaje potvrdzujú predošlé zistenia (podobne ako v minuloročných výskumoch dospeljej populácie), že medzi čítaním a sledovaním televízie je síce vzťah (nečítajúcich *televíznych deťí* je stále približne dvojnásobok), ale nie stav konkurencie (len necelá pätina čítajúcich deťí zároveň intenzívne sleduje televíziu nad psychologicky *zdravú* mieru).

Cez prázdniny televíziu denne pozerám

1 – vôbec • 2 – 1 až 2 hodiny • 3 – 2 až 4 hodiny • 4 – 5 hodín a viac

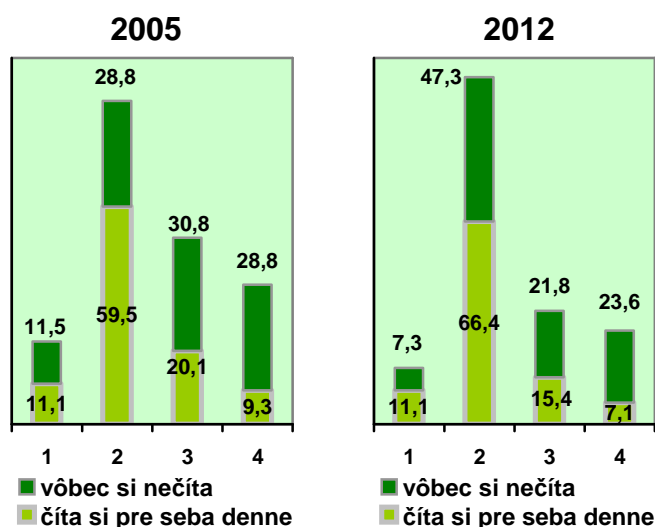

Zisťovali sme (pätina nie je zanedbateľný počet), ako programy v televízii sledujú čítajúce aj nečítajúce deti (na vzorke deťí, ktoré si čítajú **denne** pre seba a, naopak, **vôbec** nečítajú pre seba). Zistili sme, že **každá typologická skupina sleduje televíziu inak**, čiže s rozdielnou diváckou stratégiou (tabuľky na s. 20).

* www.litcentrum.sk – elektronické knihy

Po návrate zo školy pozerám televíziu

1 – vôbec • 2 – 1 až 2 hodiny • 3 – 2 až 4 hodiny • 4 – 5 hodín a viac

V záujme/nezáujme o **dobrodružné filmy** a **reklamy** (záujem o reklamu v oboch skupinách je sotva 10%) sú čitatelia i nečítajúci dlhodobo v pomere 4:5 (pričom viac priaznivcov dobrodružných filmov je medzi extenzívnymi čitateľmi) s výnimkou tých, ktorí **vôbec nemajú radi** dobrodružné filmy (6,3%/5,4% extenzívnych čitateľov, a 10,9%/21,2% nečítajúcich).

Rozprávky vysoko preferuje 49,3% (50,7%) **extenzívnych čitateľov** a 53,6% (44,2%) **nečítajúcich**, ľahostajné sú však len 8,1 (5,4) **percentám extenzívnych čitateľov** a až 23,2 (23,1) **percentám nečítajúcich**). Hodnoty záujmu a typy televíznych programov, kde sú rozdiely medzi čitateľmi a nečítajúcimi veľmi výrazné, sme pre názornosť preniesli do grafu na nasledujúcej strane.

Je zrejmé, a v súlade s predpokladmi, že **nečítajúci** výrazne, v pomere 1 : 2 vedú v záujme a o **filmy, kde sa bojuje** (stĺpec **A** – porov. grafy na nasledujúcej strane) – záujem o tento žánr pritom mierne poklesol v oboch skupinách.

Záujem o televízny **šport (H)** je vyšší v skupine nečítajúcich detí v pomere 6 : 4 – v oboch skupinách mierne stúpa.

V oboch skupinách mierne rastie záujem o filmy o ďalekých krajinách (**B**), pričom u nečítajúcich detí výrazne stúpol.

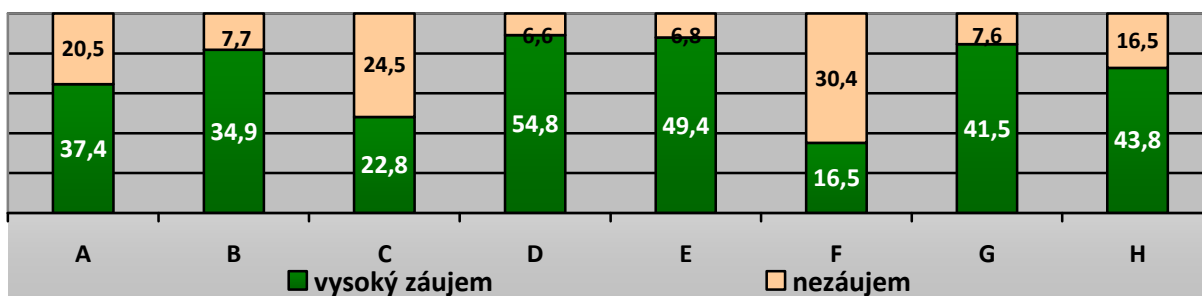
Výrazne klesá záujem o programy s pesničkami pre deti (**C**), pričom u nečítajúcich výrazne stúpol úplný nezáujem – ale súvisí to hlavne so zmenami v programovej štruktúre TV (hlavne verejnoprávnej, kde programy tohto typu v pravidelnej podobe úplne zmizli). – Obe skupiny boli, a aj zostali vyrovnané v pomerne vysokom záujme o programy s modernou hudbou (**D**) – s miernym poklesom na oboch stranách.

Mimoriadne vysoký záujem **extenzívnych čitateľov**, ale aj masívny nárast záujmu o televízne súťaže (**E**) v skupine **nečítajúcich** detí signalizuje (v kontexte s ostatnými dátami), že súťaže sú pre nich pravdepodobne najmä/aj zdrojom poznania a informácie. Programy o náboženstve (**F**) začalo sledovať oveľa viac nečítajúcich detí – stúpol však úplný nezáujem o tieto žánre medzi extenzívnymi čitateľmi.

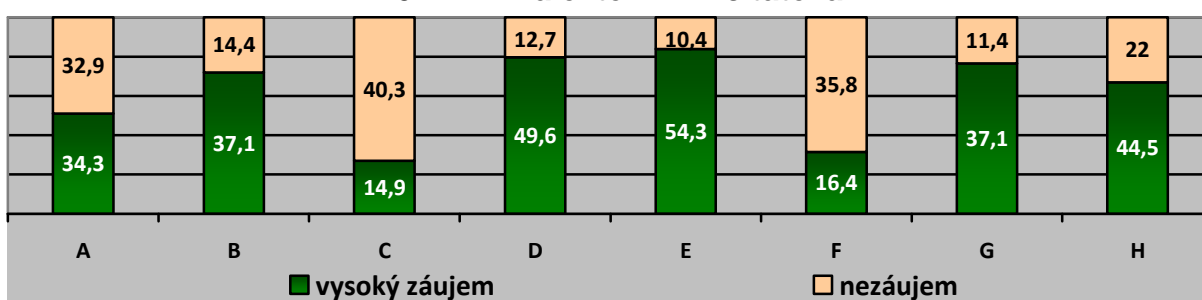
Teda aj televízne médium môže byť, či dokonca je, dôležitou referenčnou rovinou, ktorá zobrazuje rozdielny duchovný rozmer jednotlivých čitateľských

typologických skupín už pri desaťročných deťoch; čo sa potvrdzuje vo výskumoch dospelaj populácie ešte výraznejšie:

2005 – TV a extenzívni čitatelia

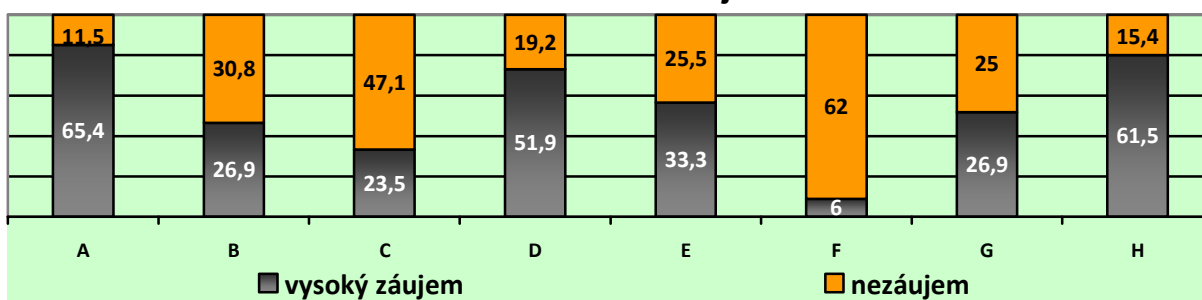

2012 – TV a extenzívni čitatelia

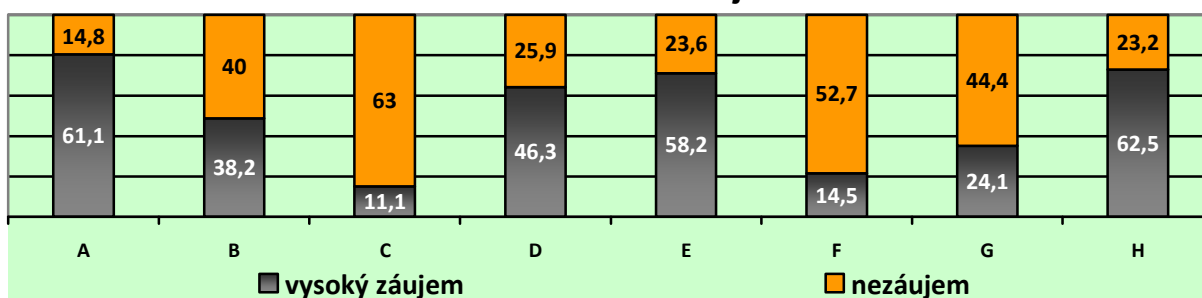

A – filmy, kde sa bojuje • B – filmy o ďalekých krajinách • C – programy s pesničkami pre deti
 D – programy s modernou hudbou • E – televízne súťaže • F – programy o náboženstve
 G – programy o krásach a pamiatkach Slovenska • H – šport

2005 – TV a nečítajúci

2012 – TV a nečítajúci

3. POČÍTAČ AKO KULTÚRNY FENOMÉN

Opäť porovnáme skupinu extenzívnych čitateľov so skupinou nečítajúcich detí – už celkový pohľad na využívanie počítača, ukazuje výrazný nárast dostupnosti tejto technológie v celej vzorke (počet detí, ktoré majú **svoj vlastný počítač** sa v uvedenom období zdvojnásobil na takmer **42%** – v roku 2005 to bolo 21%). Výučba počítačovej gramotnosti sa počas skúmaného obdobia stala samozrejmou na všetkých školách.

Ako často používaš počítač?

%	doma		v škole		na inom mieste	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Každý či takmer každý deň	35,3	↑ 53,6	4,2	6,9	9,2	↑14,5
Raz až dva razy týždenne	32,8	34,9	41,9	↑73,5	21	20,8
Raz až dva razy mesačne	10,9	8,9	16,4	5,5	30,1	26,7
Nikdy či takmer nikdy	21	↓ 2,6	37,6	↓14,1	39,7	38

Poznámka: 100% tvoria deti, ktoré odpovedali, že počítač niekedy používajú

Vo všeobecnej rovine v uvedených dvoch tabuľkách vidieť vysoký nárast počítačových činností **hlavne v každodennej frekvencii. Vysoký nárast hrania počítačových hier, ako uvidíme nižšie (graf), prinášajú najmä nečítajúce deti.**

Vo všetkých ukazovateľoch výrazne klesol počet detí, ktoré na daný účel nepoužívajú počítač nikdy.

Ako často robíš na počítači nasledujúce činnosti?

%	hry		písanie		internet CD-ROM		e-mail	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Každý či takmer každý deň	37,1	↑ 50,9	13,6	↑24,7	13,8	↑24,7	4,7	↑18,9
Raz až dva razy týždenne	42,7	↓ 36,2	32	↑35,8	20,7	↑23,9	8	↑16,7
Raz až dva razy mesačne	13,7	9,9	25	21,3	15	17,5	8,9	13,7
Nikdy či takmer nikdy	6,5	3	29,4	18,2	50,5	33,9	78,4	50,7

Poznámka: 100% tvoria deti, ktoré odpovedali, že počítač niekedy používajú

Vysoký nárast používania počítača raz až dva razy týždenne **v škole** súvisí s celoplošnou unifikáciou školského rozvrhu predmetov vyučovania počítačovej gramotnosti.

Potešujúci je vysoký nárast v používaní počítača na písanie, vyhľadávanie informácií prostredníctvom internetu či systému CD-ROM, ale aj komunikácie prostredníctvom internetu, najmä cez e-mail, kde sa pestujú zručnosti práce s klávesnicou, ale hlavne jazyk písomného prejavu.

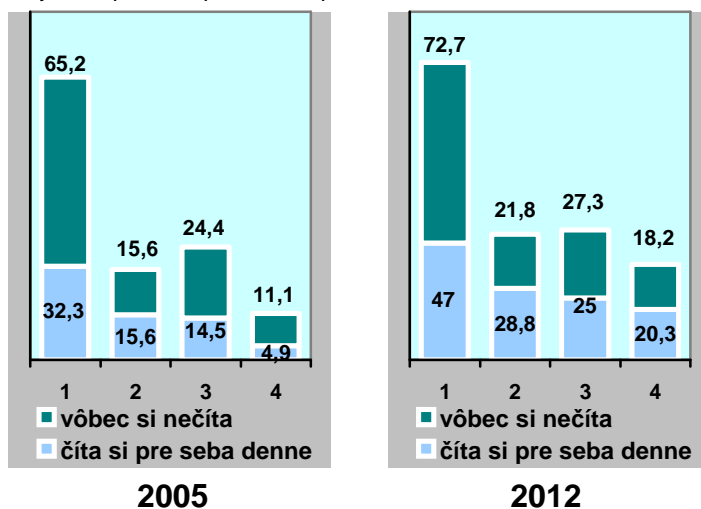
Z hľadiska nášho zámeru je však zaujímavé porovnanie počítačových aktivít v skupinách extenzívne čítajúcich a nečítajúcich detí.

Vysoký podiel užívateľov počítačových hier medzi nečítajúcimi deťmi je v súlade s intuitívnym očakávaním – **neplatí však**, čo by sme z tejto intuície odvodili, keby sme nemali uvedené empirické údaje: V používaní počítača na písanie, vyhľadávanie informácií a komunikáciu so spoločenským prostredím (mail) sú obe skupiny – extenzívne čítajúce aj nečítajúce deti – prekvapujúco **vyrovnané** (mierne v prospech extenzívnych čitateľov). – **Na druhej strane, aj na úrovni týchto premenných (ako i vo vzťahu k televízii) sa ukazuje, že nie nové médiá berú kultúre čitateľov, ale naopak –**

čítanie vychováva náročnejších užívateľov pre nové médiá, či už to ich manažmentom vyhovuje, alebo nie:

Denne robí na počítači uvedené činnosti:

1 – hrá na počítači hry • 2 – používa počítač na písanie • 3 – hľadá informácie • 4 – komunikuje mailom

4. ČITATEĽSKÁ KULTÚRA CHLAPCOV A DIEVČAT

Nie je objavom, že čitateľská letora chlapcov a dievčat (mužov/žien) je svojrázna a svojbytná. Preto si *úhrnné* percentá niektorých charakteristík vyžadujú detailnejší pohľad práve cez tieto ukazovatele.

Frekvencia čítania si pre seba, i *štvrtáckeho* povinne/nepovinného čítania niekomu nahlas sa v skúmanom období vyvíjala u chlapcov a dievčat vo viacerých aspektoch samostatne, ako ukazuje tabuľka:

Ak nie som v škole, uvedené činnosti robievam

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%		1		2		3		4	
		2005	2013	2005	2013	2005	2013	2005	2013
A: Čítam niekomu nahlas	chlapci	26,5	27,7	35,6	33,5	17,8	18	20,1	20,8
	dievčatá	29	↑ 35,2	40,6	39,4	15,7	13,7	14,7	↓ 11,7
B: Čítam si sám	chlapci	42,3	↑ 45	40,5	34	12	13,7	5,2	↑ 7,3
	dievčatá	60,3	59,4	30,8	29,6	7,1	8,3	1,9	2,7

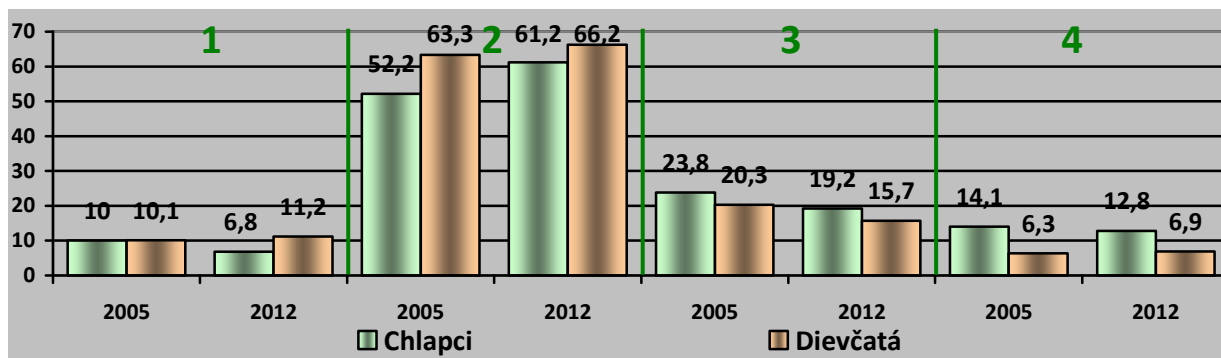
Výrazný nárast sme zaznamenali v oblasti extenzívneho čítania niekomu nahlas **u dievčat**, a v ukazovateli extenzívneho čítania si pre seba u chlapcov, kde zároveň mierne stúpol počet nečítajúcich, čo hodnotu vzostupu v prvom stĺpci tabuľky ešte zvyšuje.

Pokiaľ ide o nelátkovú závislosť *od televízie cez školský rok* zostáva generácia desaťročných detí zdravá – výrazný nárast nastal v oboch skupinách len pri sledovaní televízie 1 – 2 hodiny denne (u chlapcov dotovaný poklesom v oblasti **a**) vyhýbania sa televízii a **b**) *závislostného* sledovania televízie – bežného vysielania aj videí – 5 hodín a viac denne, čo je potešujúce zistenie, aj napriek tomu, že 12,8% v štvrtom stĺpci u chlapcov je stále veľa):

Koľko hodín pozeráš televíziu alebo video po návrate zo školy?

1 – vôbec • 2 – 1 – 2 hodiny • 3 – 2 – 4 hodiny • 4 – 5 hodín a viac

%	1		2		3		4	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Chlapci	10	↓6,8	52,2	↑61,2	23,8	↓19,2	14,1	↓12,8
Dievčatá	10,1	11,2	63,3	↑66,2	20,3	↓15,7	6,3	6,9
Celá vzorka	10,1	9	57,4	63,7	22,1	17,5	10,4	9,9

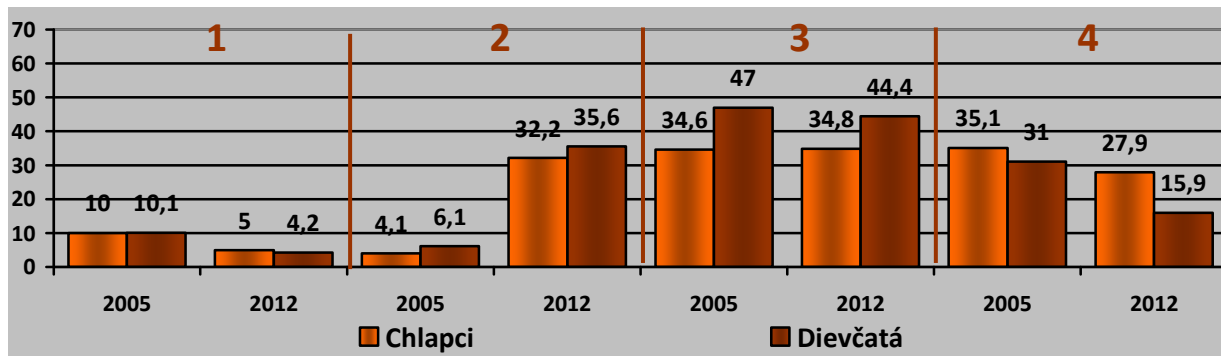
Pozitívne hodnotíme aj kultúru sledovania televízie a videí **cez prázdniny**. Predovšetkým je skutočnou hodnotou, že u dievčat **a)** mierne stúpol počet respondentiek, ktoré cez prázdniny nevenujú televíznym formám **žiadne** čas; **b)** poklesol podiel sledovania televízie v intervale 2 – 4 hodiny; pričom oboje **c)** sa premietlo ak nárast v segmente sledovania TV jednu až dve hodiny.

Zároveň skutočne nešťastný je fakt, že cez prázdniny sa výrazne pestuje *televízna závislosť* takmer u tretiny chlapcov (s nepatrným poklesom) a u 16% dievčat. Pohľad na tento problém len cez celú vzorku (21% – stĺpec 4 tabuľky) by bol teda značne skresľujúci, i keď stále hodne dramatický.

Koľko hodín pozeráš televíziu alebo video vo voľné dni a cez prázdniny?

1 – vôbec • 2 – 1 – 2 hodiny • 3 – 2 – 4 hodiny • 4 – 5 hodín a viac

%	1		2		3		4	
	2005	2013	2005	2013	2005	2013	2005	2013
Chlapci	5	4,1	32,2	3–4,6	34,8	35,1	27,9	26,2
Dievčatá	4,2	↑6,1	35,6	↑47	44,4	↓31	15,9	15,9
Celá vzorka	4,6	5,1	34	40,8	39,4	33	22,1	21

Motivácia čítania u desaťročných detí signalizuje vytrvalosť čitateľských návykov do budúcnosti – neprekvapuje však, že aj v tomto hľadisku sú medzi chlapcami a dievčatami zreteľné rozdiely (v absolútnych číslach i v dynamike medziročných zmien):

Čítam, lebo je to zábavné

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	35,9	↑ 43,2	51	↑ 61,7	43,3	52,4
2	45,2	↓ 39,8	41,8	↓ 31,6	43,6	35,7
3	10,9	8,4	4,4	3,6	7,7	6
4	8	8,6	2,9	3,1	5,5	5,8

Čítam, aby som sa dozvedel/dozvedela o neznámych veciach

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	67,2	↓ 58,1	71,6	↓ 65,8	69,4	61,9
2	23,3	↑ 26,3	22,9	↑ 27,4	23,1	26,8
3	6,2	↑ 9,1	4	4,2	5,1	6,7
4	3,3	6,4	1,5	2,7	2,4	4,6

Čítam, aby som sa dozvedel/dozvedela o zaujímavých udalostiach

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	63	↓ 55,6	65,7	↓ 63,6	64,3	59,5
2	28,4	28,7	29,9	↓ 27	29,1	27,8
3	6,2	↑ 9,3	3,3	↑ 5,4	4,8	7,4
4	2,4	↑ 6,5	1,1	↑ 4	1,7	5,2

Čítam, lebo mi to prikazujú rodičia

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	19,5	19,1	8,2	↑ 11,2	13,9	15,2
2	18,7	18,2	13,6	14,9	16,2	16,5
3	14,2	↑ 16,8	16,6	↓ 14,7	15,4	15,7
4	47,6	↓ 46	61,6	↓ 59,2	54,5	52,6

Čítam len vtedy, ak je to domáca úloha zo školy

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	33,3	33,8	16,1	17,2	24,8	25,5
2	16,5	↑ 17,4	10,8	↑ 14,3	13,7	15,8
3	16	↓ 14,3	16,6	17,9	16,3	16,1
4	34,2	34,5	56,5	↓ 50,6	45,2	42,5

Potešujúce je zistenie, že v ukazovateli „čítam, lebo je to zábavné“ sme zaznamenali výrazný nárast. Podobne poznávanie neznámeho zostáva silnou motiváciou, aj keď záujem sa oproti minulosti premiestnil do podmienenej kategórie „trochu súhlasím“. Výrazne klesla motivácia čítania hľadaním *zaujímavých udalostí*.

Pozitívny je pokles v skupine detí, ktoré čítajú hlavne preto, že im to prikazujú rodičia – u chlapcov výraznejšie, ako u dievčat. Trojpercentný nárast v skupine dievčat, ktoré takto deklarovali svoju čitateľskú motiváciu, nie je síce dramatický, ale signalizuje špecifickú čitateľskú letoru dievčat v tomto veku.

Tento fakt dokresľuje aj pomerne vysoký pokles (riadok 4 nasledujúcej tabuľky) navštevovania knižnice – u chlapcov aj u dievčat približne sedempercentný (rozdiel medzi skupinami teda zostal aj po tejto zmene cca 10%):

Ako často si požičiavaš knihy z miestnej alebo školskej knižnice

1 – menej ako raz za týždeň • 2 – raz za mesiac • 3 – raz za dva mesiace • 4 – nikdy • 5 – u nás nie je knižnica

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	21,2	↓ 17,1	25,2	26,5	23,2	21,8
2	28	↓ 22,8	33,6	↓ 26,5	30,8	24,7
3	15,3	17,5	16,6	16,1	16	16,8
4	33,3	↑ 40,3	22,9	↑ 29,4	28,2	34,9
5	2,1	2,3	1,8	1,4	1,9	1,9

Z hľadiska tematického zamerania detí **nápadne** klesol záujem o čítanie novín. Zároveň celkový nezáujem o noviny dosiahol hranicu 50% populácie desaťročných detí (výraznejšie u chlapcov).

Mierne klesol aj záujem o časopisy. Rastie však množstvo záujemcov o knihy vôbec, najmä o rozprávky a *zaujímavé príbehy*. U chlapcov však popri rastúcom záujme o rozprávky simultánne stúpla aj hladina **nezájmu** o tento žáner:

Čítam rozprávky

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	20,4	↑ 23,4	36,3	↑ 41,4	28,2	32,4
2	35	↓ 31,7	38,3	↓ 34,6	36,6	33,1
3	25,9	23,6	19	17,8	22,5	20,7
4	18,7	↑ 21,3	6,4	6,1	12,7	13,7

Čítam zaujímavé príbehy

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	37	↑ 41,4	44,7	↑ 51,7	40,8	46,5
2	37,2	↓ 29,9	37,1	↓ 31,8	37,1	30,8
3	17,1	16,3	15,3	12,3	16,2	14,3
4	8,7	↑ 12,4	2,9	↑ 4,2	5,8	8,3

Čítam noviny

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	20,4	↓ 9	19,2	↓ 11,1	19,8	10
2	26,6	17,9	28,5	18,1	27,5	18
3	19,5	19,7	24,8	23,4	22,1	21,6
4	33,5	↑ 53,4	27,6	↑ 47,4	30,6	50,4

Čítam knihy

1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	39	↑ 43,5	55,8	↑ 61,9	47,3	52,6
2	33,7	31,5	32,5	↓ 27,3	33,1	29,4
3	20	↓ 15,9	10,5	9,1	15,3	12,5
4	7,2	9,1	1,2	1,6	4,3	5,4

Čítam časopisy

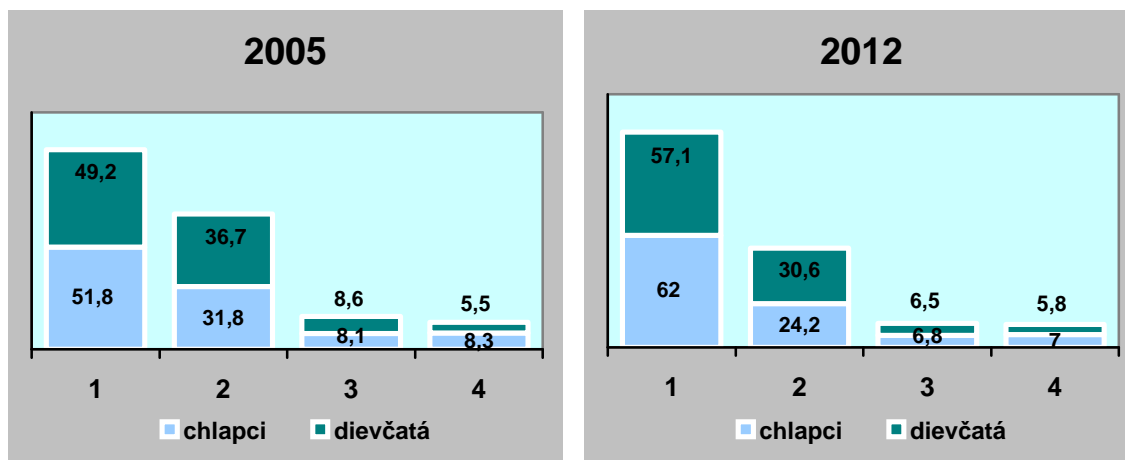
1 – denne • 2 – jeden či dva razy týždenne • 3 – jeden či dva razy mesačne • 4 – nikdy

%	Chlapci		Dievčatá		Celá vzorka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012
1	30,5	↓ 25,1	33,3	32,5	31,9	28,8
2	34,5	↓ 31,5	37,5	↓ 34,7	36	33,1
3	20,3	20,8	20	18	20,1	19,4
4	14,7	↑ 22,6	9,2	↑ 14,7	12	18,7

Stúpa záujem o dobrodružné príbehy – hlavne u chlapcov. Príbehy *od deťoch, ako som ja* vyhľadávajú hlavne dievčatá, kde jednoznačný súhlas vyjadrilo **37,3%** (33,5%) dievčat, ale len **15,1%** (22,8%) chlapcov – u chlapcov je zároveň výrazne vyšší počet tých, ktorí o túto *sebareflexívnu* tematiku nemajú nija ký záujem. Zvýšil sa pomer počtu záujemcov o čítanie textov o zvieratá v prospech dievčat – zároveň popularita týchto tém mierne klesá.

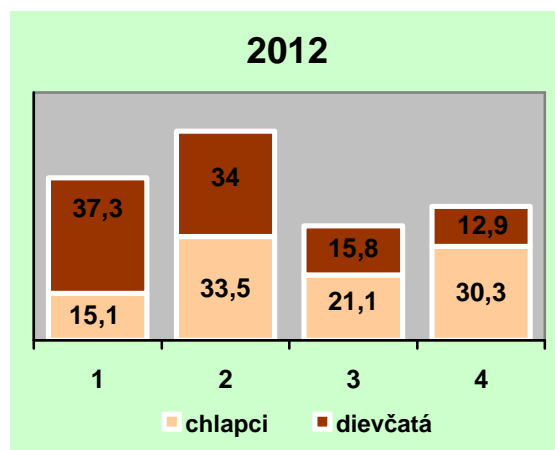
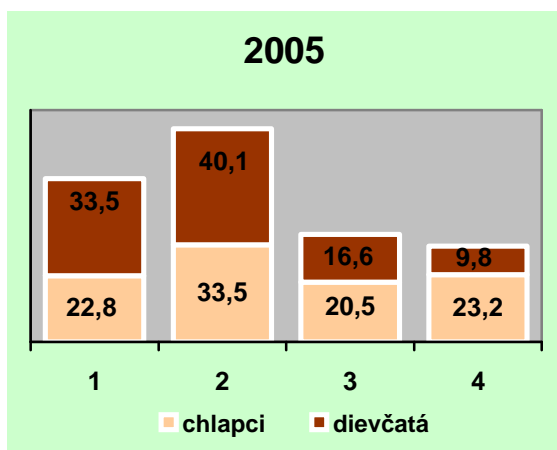
Najradšej čítam o dobrodružstvách

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

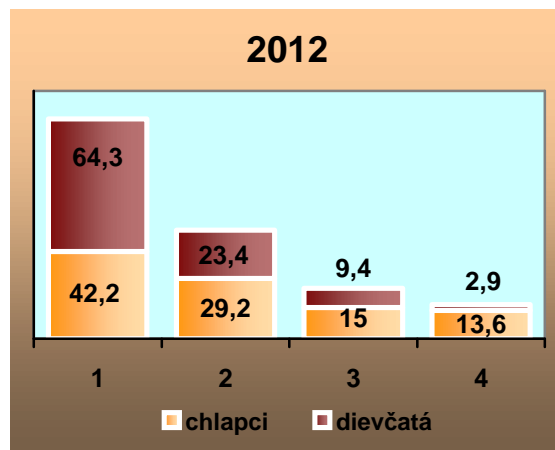
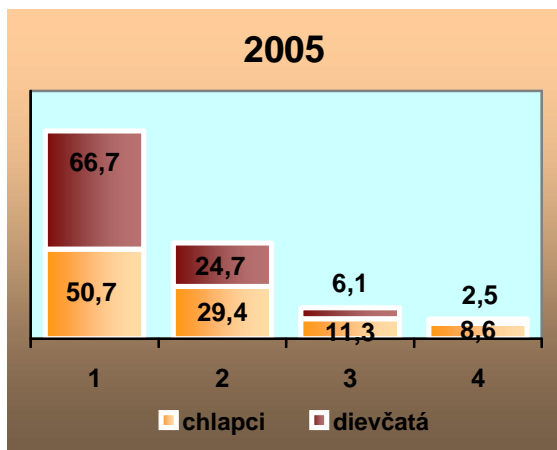
Najradšej čítam o deťoch, ako som ja

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

Najradšej čítam o zvieratách

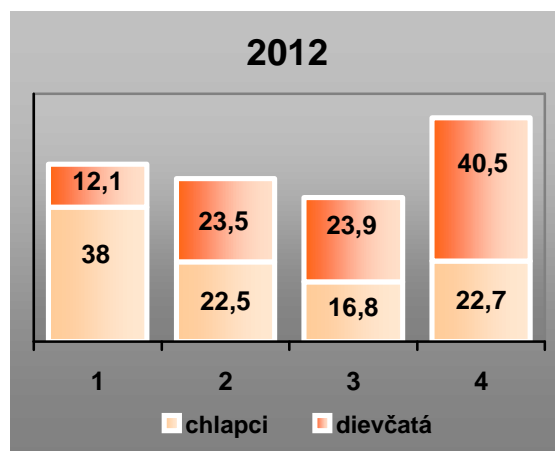
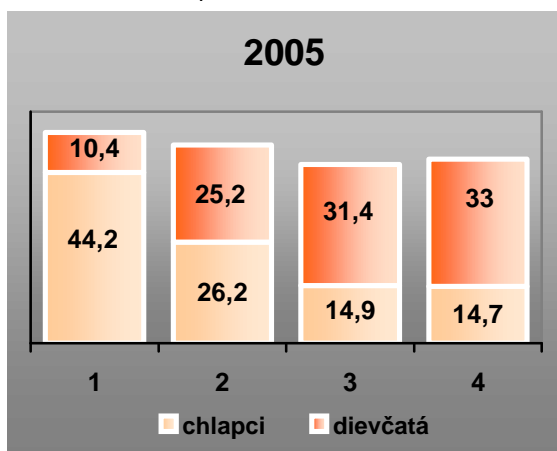
1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

Záujem o techniku a jej zlepšenia majú pochopiteľne – a v súlade s predpokladom – hlavne chlapci, kde počet intenzívnych záujemcov mierne stúpol – u dievčat pomerne výrazne klesá. U dievčat stúpol od r. 2005 úplný nezáujem o techniku až na **40,5%** (33%):

Najradšej čítam o technike a jej zlepšeniach

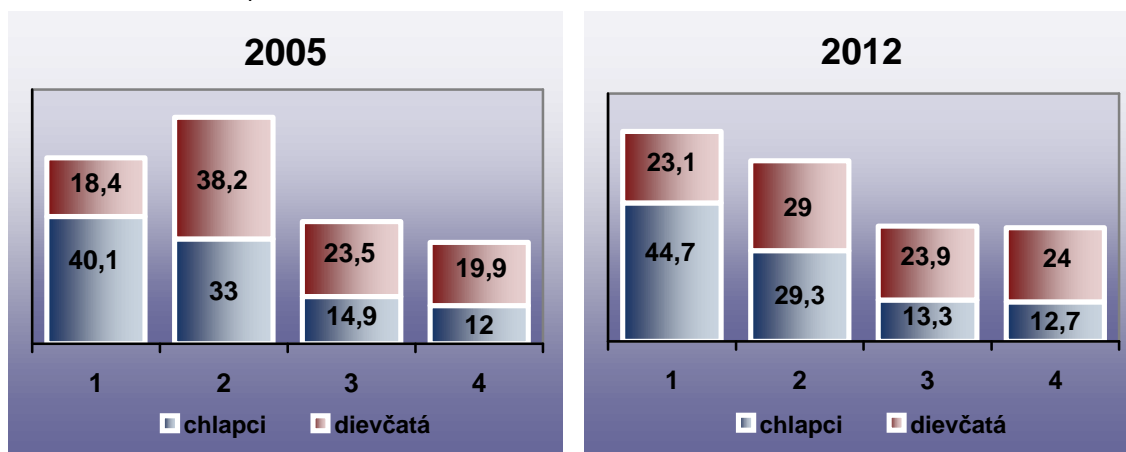
1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

V súlade s predošlými zisteniami je aj štatistika záujmu o návody, inštrukcie (napr. ako hrať hru, zostaviť stavebnicu či model). Jednoznačný záujem u chlapcov stúpol v tomto ukazovateli na **44,7%** (40,1%) – stúpal však mierne aj u dievčat **23,1%** (18,4%). Simultánne u chlapcov zároveň vzrástol aj nezáujem o tento typ literatúry/textu (stĺpec 4 grafu 2012), najmä na úkor podmieneného záujmu z minulosti.

Najradšej čítam rôzne návody a inštrukcie

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – nesúhlasím

5. VEĽKOSŤ RODINNEJ KNIŽNICE A KULTÚRA

Význam pravidelného opakovania zberu dát v teréne podčiarkuje aj vývin v nasledujúcom ukazovateli, ktorým je materiálne zabezpečenie dieťaťa vo vzťahu k veľkosti rodinnej knižnice. Ako ukazuje tabuľka, intuitívne predpoklady tu zlyhávajú na celej čiare:

Máš doma niektorú z týchto vecí?

%	POČET KNÍH V DOMÁCNOSTI											
	do 10		asi 25		do 100		101-200		nad 200		Vzorka/Σ	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Dieťa má vlastné:												
izbu	27,1	41,2	33,5	47,2	30,6	48	33,5	50,3	48,8	58	33,6	48
pracovný stôl	41,2	65,9	63,2	77,6	71,9	80,2	74,3	85,1	87,2	83	69,1	78,5
hudobný nástroj	22,4	23	24,6	25,9	31,5	38,7	38,6	41,6	52,4	49,4	32,8	33,6
bicykel	76,7	84,3	91,5	92,4	94,3	96,6	91,8	93,5	97	96,6	91,8	93,3
športový výstroj	54,5	55,6	73,5	67,2	77,9	79,4	78,4	88,9	86,6	82,8	75,8	73,9
počítač	9,8	39,8	22,3	42,3	20,2	43,1	21,8	39	28,2	44,3	21	41,9
mobilný telefón	44,4	76,3	60,6	90,1	70,3	90,8	62,3	88,3	75	89,8	64,7	88,4
knihy	58,6	65,7	87,2	86,1	91,8	92,4	92,1	94,8	95,1	89,8	88,1	87,1

Predpokladali by sme totiž, že v skúmanom období sa budú zlepšovať materiálne podmienky detí najmä v domácnostiach s vysokým počtom kníh – percentuálne však najvýraznejšie rástla takto meraná životná úroveň detí v domácnostiach s počtom kníh v rodinnej knižnici do desať kníh – týka sa to najvýraznejšie vybavenosti osobným počítačom a mobilným telefónom, ale aj ostatných dôležitých faktorov, ako je vlastná izba či vlastný pracovný stôl. Vysvetliť by sme tento posun mohli len doplnkovým skúmaním motivácie rodičov – všetko ostatné by bola špekulácia.

Naopak – úzus bežného/návykového sledovania televízie sa mení – podľa očakávania – v závislosti od veľkosti rodinnej knižnice. Bežné sledovanie TV (1 – 2 hodiny denne) stúpa, pri celkovom náraste, výraznejšie v skupine detí, ktoré žijú v domácnosti s veľkou knižnicou – **cez prázdniny** je dokonca u detí z domácností bez knižnice výrazný pokles v tejto kategórii a výrazný (až na dvojnásobný) nárast v kategórii nezdravého/*patologického* sledovania televízie (5 hodín denne a viac).

Koľko pozeráš televíziu alebo video po návrate zo školy?

POČET KNÍH V DOMÁCNOSTI												
%	do 10		asi 25		do 100		do 200		nad 200		Vzorka/Σ	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Vôbec nepozerám TV	10,1	6,6	8,4	8,6	9,7	11	9,3	8,5	15,2	6,9	10	9
1 až 2 hodiny	46	↑ 55,2	58,3	↑ 63,7	57,5	↑ 65,3	64,9	↑ 68,6	53	↑ 63,2	57,4	63,8
2 až 4 hodiny	20,9	17,6	23,7	19,3	23,1	16,2	18,7	13,7	22,6	20,7	22,2	17,4
5 hodín a viac	23	↓ 20,6	9,6	↓ 8,4	9,7	↓ 7,5	7,1	9,2	9,1	9,2	10,4	9,8

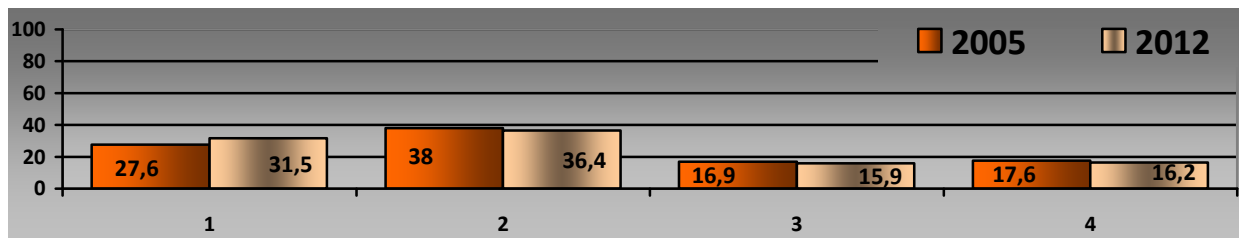
Koľko pozeráš televíziu alebo video vo voľných dňoch a cez prázdniny?

POČET KNÍH V DOMÁCNOSTI												
%	do 10		asi 25		do 100		do 200		nad 200		Vzorka/Σ	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
Vôbec nepozerám TV	8,8	5,2	3,6	3,4	3,4	5,6	4,9	7,1	6,8	7	4,6	5,1
1 až 2 hodiny	36,5	↓ 32,1	34,8	↑ 42	33,3	↑ 43	31,0	↑ 40,3	35,2	↑ 41,9	33,8	40,9
2 až 4 hodiny	38	25,4	40,2	35,2	40,3	33,7	42,5	35,1	32,7	↓ 29,1	39,6	33
5 hodín a viac	16,8	↑ 37,3	21,3	19,4	22,9	↓ 17,7	21,6	17,5	25,3	↓ 22	22,0	21

Príloha/GRAFY:

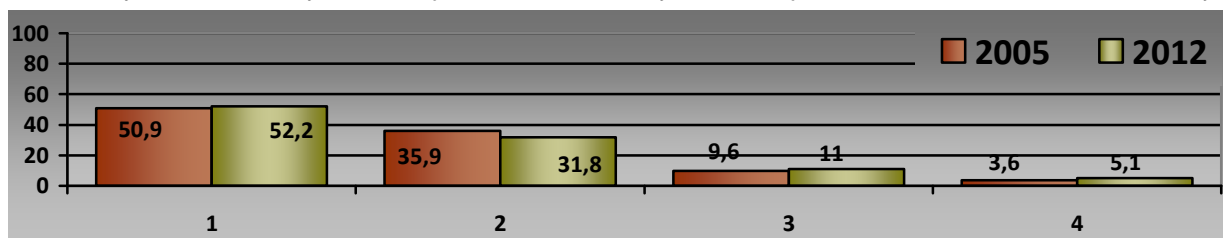
Ak nie som v škole: Čítam niekomu nahlas (celá vzorka v %):

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

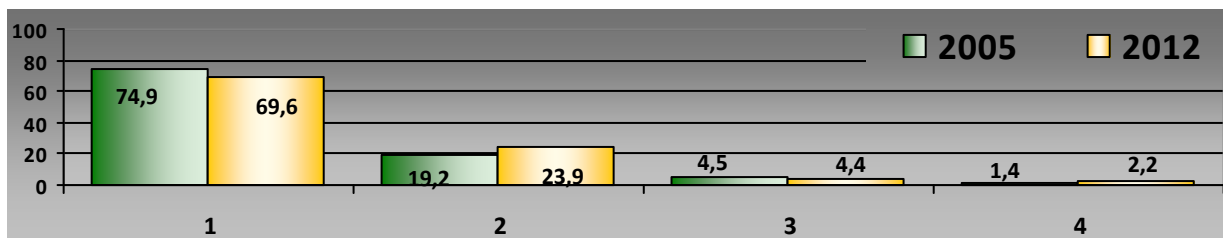
Čítam si sám pre seba (celá vzorka v %):

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

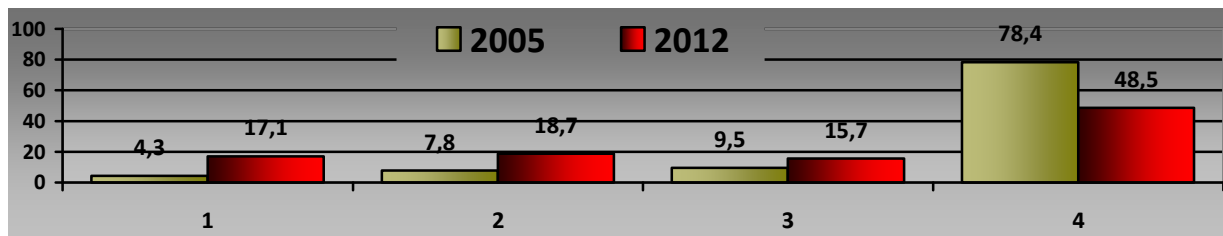
Pozerám televíziu či video (celá vzorka v %):

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

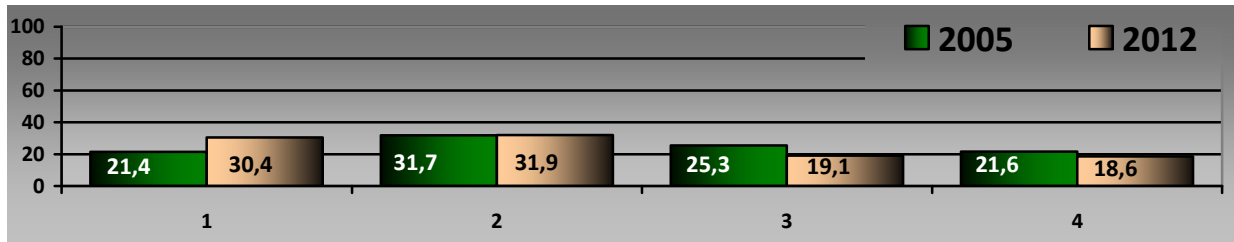
Mailujeme si s priateľmi (celá vzorka v %):

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

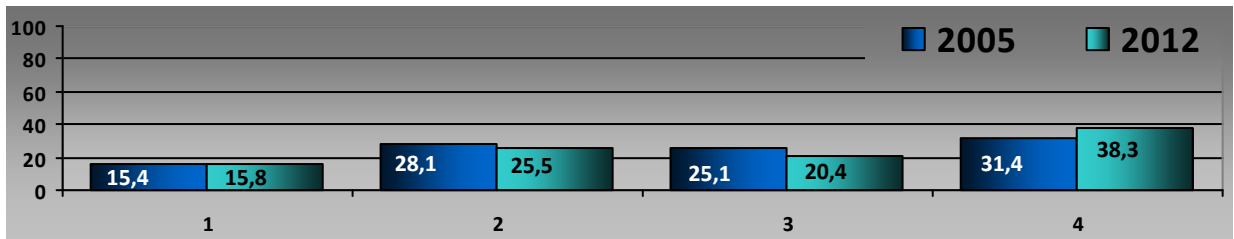
**Ak nie som v škole:
Rozprávam rodičom o tom, čo som čítal (celá vzorka v %):**

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

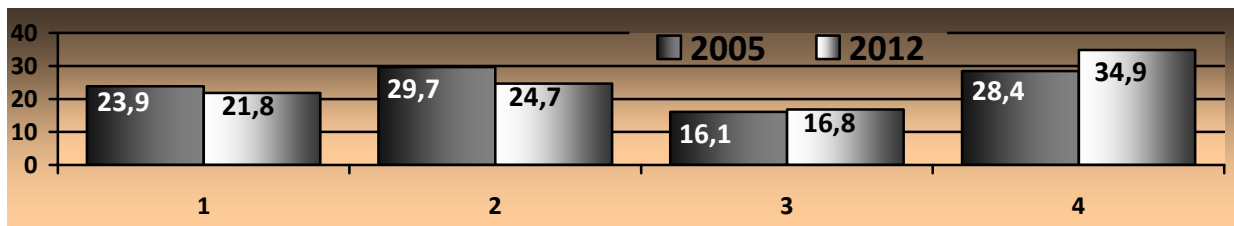
Rozprávame sa s priateľmi o tom, čo sme si prečítali (celá vzorka v %):

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

Ako často si požičiavaš knihy z miestnej alebo školskej knižnice?

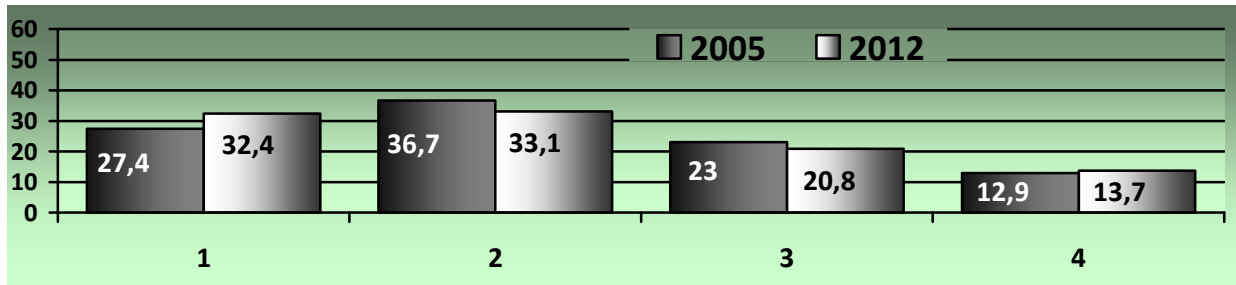
1 – najmenej raz za týždeň • 2 – raz za mesiac • 3 – raz za dva mesiace • 4 – nikdy

V oboch rokoch zhodne 1,9% respondentov odpovedalo: *U nás nie je knižnica.*

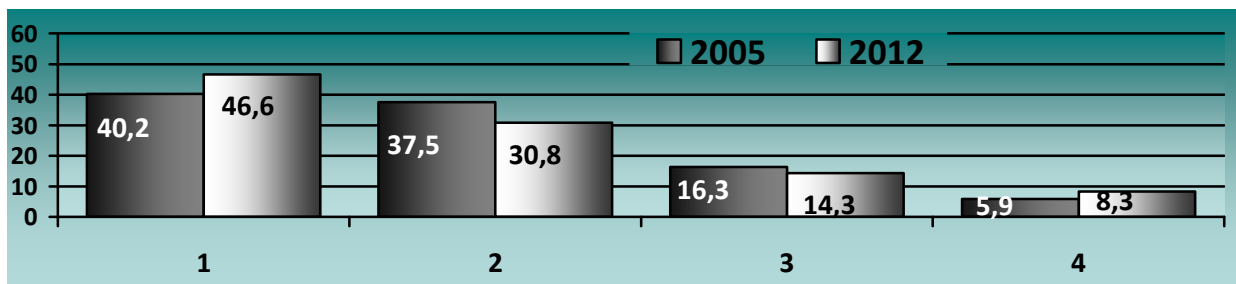
Čo čítaš? Čítam rozprávky

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

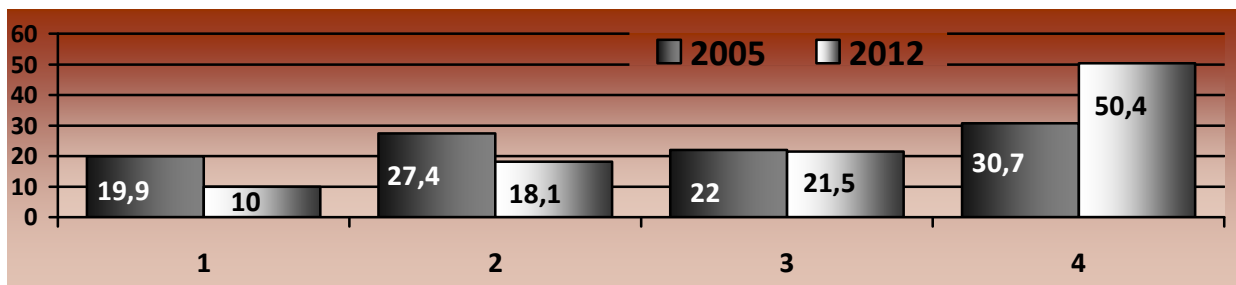
Čítam zaujímavé príbehy

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

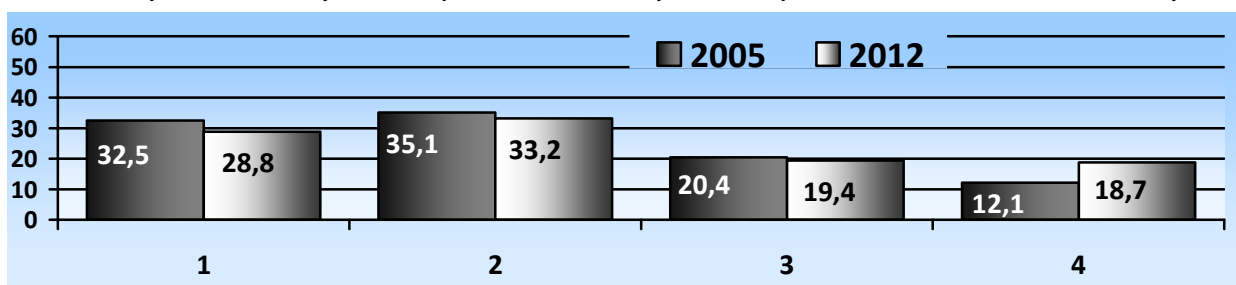
Čítam noviny

1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

Čítam časopisy

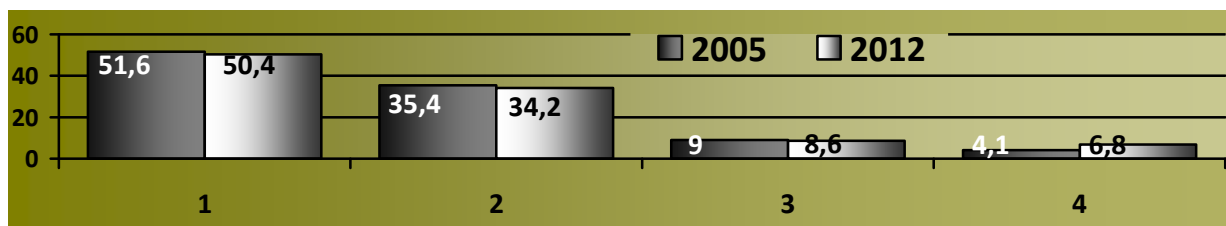
1 – každý či takmer každý deň • 2 – jeden či dvakrát za týždeň • 3 – jeden či dvakrát za mesiac • 4 – nikdy

Vzťah ku knihám

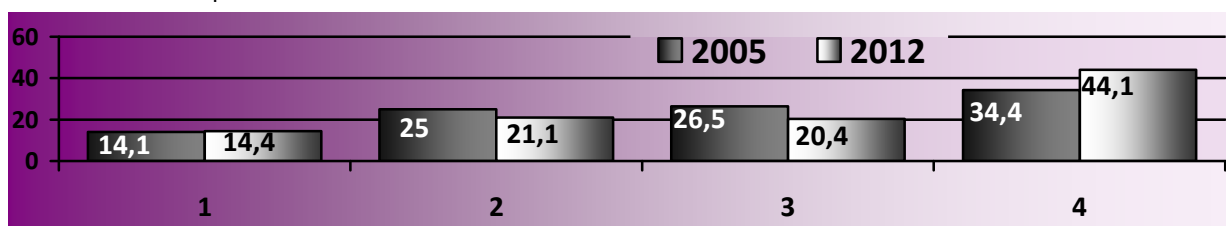
Veľmi rád dostávam knihy

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – vôbec nesúhlasím

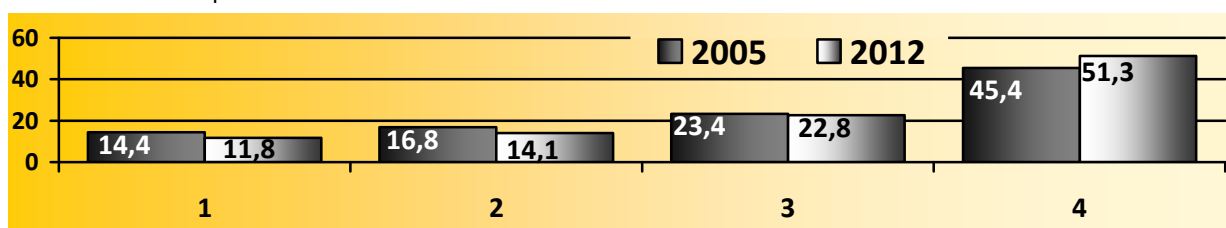
Knihy ma veľmi nezaujímajú, radšej sa zabavím inak

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – vôbec nesúhlasím

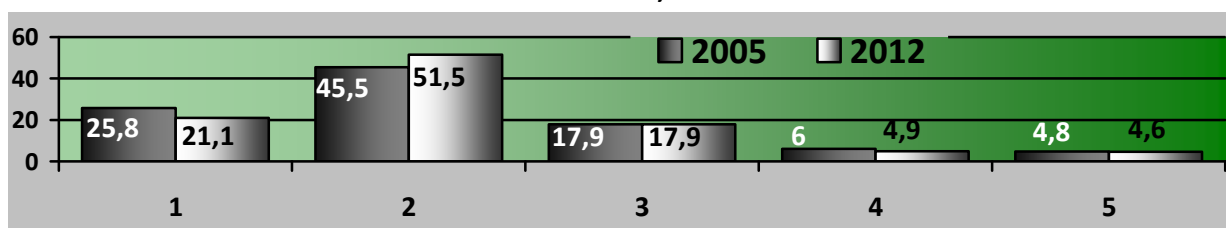
Mám rád/rada knihy, ale len s obrázkami, lebo čítanie je nuda

1 – úplne súhlasím • 2 – trochu súhlasím • 3 – skôr nesúhlasím • 4 – vôbec nesúhlasím

Ako Ťa zaujíma to, o čom sa učíte na vlastivede?

1 – viac ako ostatné predmety • 2 – rovnako ako ostatné predmety • 3 – menej ako ostatné predmety
4 – vlastiveda ma nezaujíma • 5 – neviem

Keď nie som v škole, čítam si sám pre seba

1 – každý deň • 2 – raz – dva razy týždenne • 3 – raz – dva razy za mesiac • 4 – nikdy

